

ROMANO WEHL

R O M S K I

S V E T

št. 4

LEGENDA

ZEMLJA, NEBO IN NJIHOVI OTROCI¹

Ko na svetu še ni bilo ljudi, sta Nebo in Zemlja živela skupaj, v srečnem zakonu. Imela sta pet otrok: kralja Sonce, kralja Mesec, kralja Veter, kralja Ogenj in kraljico Meglo. Vendar so njuni otroci med odraščanjem živeli v veliki neslogi, zato sta se Nebo in Zemlja odločila, da med seboj naredita prazen prostor, v katerega bosta zaprla svoje otroke. Takrat so se otroci razjezili in se odločili, da ločijo svoja starša tako, da bo vsakdo od njih lahko svobodno odšel v svet in si ustvaril lastni dvorec. Najprej kralj Sonce strmoglavil na mater in jo poskuša odtrgati od Neba, vendar brez uspeha. Neuspeh je doživel tudi mesec, prav tako nista uspela ogenj in megla. Toda, ko se je kralj veter z vso močjo zagnal na mater, se je Nebo odvojilo od Zemlje.

Nato pa so se otroci začeli prepirati, kdo bo ostal ob materi in kdo ob očetu. Prepir je trajal vse dokler mati ni rekla: "Ti, kralj Sonce, ti kralj Mesec in ti kralj Ogenj, vi ste me napadli. Odidite! A ti, kraljica Megla in ti, kralj Ogenj, vidva mi nista napravila nič zalega, zato ostanita z menoj."

Od takrat sta Nebo in Zemlja razdvojena, a njuni otroci živijo v večni neslogi.

¹ Izvor legende: Đurić Rajko, Zagonetke, mitovi i jezik Rroma, Bagdala, Krusevac 1983.

1. KOLOFON	1
- Sastipe i bahalo, Romano them!	
2. PO SLEDE ROMSKE ZGODOVINE	
- Religija in njihova življenska filozofija	2
3. ROMI IN SVET	
- Položaj Romov v Evropi - seminar	4
- Evropska romska populacija	5
- Šolanje Romov	6
- Poročilo	8
- Učna in psihosocialna pomoč romskim otrokom	9
- Saintes Maries de la Mer	10
- Od srca do srca	12
- Mladi Romi ustanovili mrežo "Eurotinternet"	15
- Sklepi prvega Evropskega kongresa mladih Romov	15
- Izbor mednarodne romske miss '98	17
- Utrinek s prve konference Romskih društev Slovenije	18
- Tabor v Grosuplju	19
4. INTERVJU	
- Jože Livijen	20
5. KULTURA	
- Romska tematika v slovenskem leposlovju	22
- Vroča romska noč	23
- Čudežna noč v Furlaniji	24
- Charles Smith: <i>Identiteta</i>	26
- Mediji in Romi	26
- Spoštovani bralci	27
6. IZ CIGANSKE DUŠE	
- Jože Livijen: pesmi	28
7. MOJ MALI SVET	30
8. DAN PROSTOVOLJCEV	32
10. PISMO IZ NEW YORKA	33

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št. 415 - 562 / 96,
se Romano Them / Romski Svet šteje med proizvode za
katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Izid časopisa Romano Them sta omogočila Zavod za
odprto družbo - Slovenija in Ministrstvo za kulturo RS

*barvne fotografije:

- zunanje platnice: Nada Žgank
- notranja platnica: Stanka Glogovič

SASTIPE I BAHALO, ROMANO THEM !

Dragi bralci!

Če je bog, ko je ustvarjal človeka, dvakrat pozabil
na svoje delo in šele tretjič dobil ravno pravnjega
in najlepšega človeka, pa to tokrat velja tudi za nas.
Ideje in črke smo postavili v lonec in čakali tako
dologo, da so vanj prikapljale vse potrebne se-
stavine, ki so ustvarile ravno pravnji časopis, če-
prav mu še vedno manjka pravih domačih, rom-
skih začimb.

Pa vendarle, po daljši kuhi in peki, je v vaših rokah
četrt številka Romano them. Marsikaj se je v tem
času zgodilo pomembnega za življenje romske
skupnosti tako v svetu kot pri nas doma. Nekaj od
tega smo zabeležili na naslednjih straneh, gotovo
pa je še precej, tako lepega kot trpega ostalo v
vaših mislih, v vaših domovih in naseljih, v vaših
društvih, v šolskih klopih ali v soseščini...

In morda boste to želeli povedati v naslednji števil-
ki. Naj vam na tem mestu oznanimo, da je prišel
čas, da Romano them zamenja svoj "lonec". Za-
ložništvo časopisa, s Projekta Romi na Društvu za
razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela v
Ljubljani, z najlepšimi željami predajamo Zvezi
romskih društev Slovenije. Torej, Romano them bo
odslej nastajal pod okriljem Zveze romskih društev
Slovenije. Morda bo nekoliko drugačen, predvsem
pa bo bolj romski. Upamo in želimo, da boste pri
njem sodelovali v čimvečjem številu in resnično
Romi iz vseh kotičkov Slovenije.

SREČNO, ROMANO THEM!

Uredništvo

ROMANO THEM/ROMSKI SVET

št.4, december 1998

Založnik: Društvo za razvijanje preventivnega
in prostovoljnega dela - Projekt ROMI

Metelkova 6, 1000 Ljubljana

tel/fax: 061 132 10 07

Glavna urednica: Tatjana Avsec

Odgovorna urednica: Ruža Mlač

Uredniški odbor: Jože Horvat, Stanka Glogovič,

Rajko Šajnovič, Alenka Janko Spreizer,

Nenad Vitorović, Nada Žgank (fotografija)

Lektorica: Živa Vidmar

Tehnični in grafični urednik: Boris Bačić

Tisk: PROFIMA d.o.o. Ljubljana

Naklada: 500 izvodov

ISSN 1318 - 9158

po sledeh romske zgodovine
pru romano historiakre droma

RELIGIJA IN NJIHOVA ŽIVLJENSKA FILOZOFIJA

Kot je znano, gradijo Romi svojo, eksistenco predvsem na prilagajanju okoliščin, v katerih se nahajajo. Tako so vsa ta stoletja svojega bivanja na ozemlju Evrope ohranjali svojo tradicijo, religijo, verovanja in s tem vero prinešeno iz pradomovine (Indije), na drugi strani pa so sprejemali nove sestavine, da so se lahko vsaj do neke mere vživeli v novo okolje. Znali so prilagoditi tudi svoje verovanje zunanjim zahtevam religije tistih področij, skozi katere so potovali, oziroma so se zadrževali tam določen čas. Tekom stoletij so religijo (katoliško, pravoslavno, islamsko,...) sprejemali in tudi spreminjali glede na potrebe, nemalokrat iz oportunizma ali zaradi samozaščite, zraven pa so se še dalje držali svojega tradicionalnega verovanja, mitologije in magije. S seboj so ob prihodu v Evropo prinesli staro verovanje, jezik, svojski temperament ter njim svojstven način razmišljanja.

V stepah centralne Azije, kjer so živeli predhodniki Indevropcev v začetku patriarhata, so poznali samo enega boga, boga sonca, simbol ljubezni in absolutne tolerance, boga, ki vsem pošilja svojo toploto in luč. Ta duh absolutne tolerance označuje dobo vladarja Aške¹ in Kaniške². Kaniška, mogočni indoskitiski kralj, je vzpostavil popolno simbiozo jezikov in kultur v svojem prostranem imperiju, ki je obsegal Indijo in centralno Azijo, katere popolnost se ni nikoli več ponovila v zgodovini človeštva. Prav v tej dobi indoevropske zgodovine, bi morali po besedah V. De Gila Kochanowskega iskati korenine in izvor duhovne geneze, vrednot svobode in tolerance, kateri sta tako značilni za evropske Rome. Prav ti vrednoti tvorita osnove njihove etike in filozofije sveta (življenske filozofije). Svobodo pojmujejo kot najbolj dragocen dar, bistvo njihove eksistence brez svobode ni ljubezni, ni sonca, ki bi pogrel dušo.

Romi verjamejo, da je katerakoli religija in filozofija, ki nasprotuje človeški naravi in človeškemu dostojanstvu, nehumana. Tak pogled na svet

nam izpričuje posebno lahkotnost, s katero Romi in druga indoevropska ljudstva centralne Azije (katerih potomci so Romi) prevzemajo lokalne religije, tako v Evropi kot v Indiji.

Bistvo njihove religije je ohranjeno v pesmih, pravljičah, legendah, ugankah ustnem izročilu, kakor tudi jeziku samem. Tako še danes besedi DEL in BENG pomenita dobro in zlo. Romi verujejo, da je na svetu več dobrega kot zla ter da dobro prevladuje nad zlim, sicer svet že dolgo ne bi več obstajal.

Svojega boga imenujejo DEVEL (DEL), ki je stvarnik neba, predstavlja pa jim vse skupaj, tako sonce kot dež, veter in ogenj. BENG pa jim predstavlja začetnika zla. Največ sledov staroindijske mitologije lahko zasledimo prav v ugankah³. V njih se pojavljajo različni elementi, ki so še danes prvenstveni v indijski religiji. Vera pri Romih ni institucionalizirana, kar se ne nanaša na tisto vero, katero samo na zunaj sprejmejo od okolja, v katerem živijo, začasno prebivajo. To z drugimi besedami pomeni, da nimajo posebej namenjenih prostorov zanjo, jih pa vseeno spremlja in je prisotna tam, kjer so tudi sami, največkrat je to narava sama. R. Đurić pravi, da je bila narava za njih (to verovanje je pomalem še vedno prisotno) materialni odraz nematerialnega sveta, viden odraz nevidnega bitja. Oni naravo bolj občudujejo, kot pa o njej razmišljajo in zaradi tega tudi nimajo izrazov za naravna dogajanja in pojave. Z bivanjem v njenem naročju so se ji prepustili in verovali, da edino z molitvami, žrtvovanjem ali magijo lahko pridobijo njeno naklonjenost, jo približajo svojim hotenjem in jo izkoristijo za svoje potrebe⁴.

Romi verjamejo, da je bog ustvaril človeka po svoji lastni podobi. Ali je to vzeto iz krščanstva ali iz indoevropskega antropomorfizma, ni pomembno. Glavno je, kako Romi vidijo to podobo. Ta se razkriva v njihovi viziji svobode, njihovi zavesti, njihovih mislih. V veselju, ki je nedoločljivo majhno in nedoločljivo veliko, je tudi človek samo nedoločljiv atom med vsemi drugimi stvarmi, vendar je obenem tudi edino zavestno bitje v tem veselju.

Krščanski bog predstavlja Romom človeka, gospoda iz krvi in mesa, brez vsakršne mistike. Njihov odnos do tega boga je neposreden, direkten, brez olepšav. Predvsem je ta odnos lepo in realno prikazan v njihovi poeziji, v kateri so največkrat izpovedovali svoje nezadovoljstvo,

bolečino, obupanost in tudi dobrodušnost do "gospoda". Zelo znana je pesem prošnja, ki pravi:

*Nihče ni kot ti, gospod bog.
Stori veselje ubogemu Ciganu:
naj vse na tem svetu pomre,
le ti, o bog, ostani živ.
Toda pamet v roke,
ko boš v drugo ustvarjal svet.* ⁵

Romi poznajo tudi biblijsko izročilo, ki pa je pri njih nekoliko modificirano. Po eni izmed legend o nastanku sveta je tako prvi človek ugriznil v hruško (ambrol) in ne jabolko. Ko je to storil se je pojavila kača (sap) in ko je videla, kaj je storil, je poskušala preprečiti njegovi ženi, da bi ugriznila v jabolko (phabaj). Toda pokazal se je bog in kača se je umaknila. Komaj je žena ugriznila v plod, je izpregledala in si zaželela ljubezni s svojim možem. Z božjim dovoljenjem sta se začela ljubiti. Toda ženi ni in ni bilo dovolj, zato jo je bog preklel. Od tedaj dalje stalno išče ljubezen in nikjer je ne najde in v trpljenju rojeva⁶.

Med najbolj znanimi je romska legenda o nastanku človeka, ki jo je zapisal Franz de Ville med Romi v Transilvaniji. Legenda pripoveduje o tem, kako se je bog nekega dne odločil, da bo ustvaril človeka. Zato vzame blato in iz njega zamesi kip, ki ga da peči v lonec. Potem gre na sprehod in pozabi na svoje delo. Ko se je vrnil, je bil človek ves zapečen in popolnoma črn. Ta je postal prednik črncev. Bog ponovno začne z delom, toda tokrat iz strahu, da človek ne potemni, prezgodaj odpre lonec. Človek je bil popolnoma bel in ta je postal prednik belcev. Odloči se, da še tretjič naredi kip in ga da v lonec. Tokrat speče najlepšega človeka. Kožo je imel barve zlata in ta je prednik Romov.

Preko različnih legend, in ne samo njih, lahko zasledimo, v kolikšni meri so pri Romih še ohranjeni stiki s preteklostjo in tistim, kar je tudi v njihovem polagoma izginjajočem načinu življenja skoraj že preživeto.

Danes tako kot mnogi katoličani tudi Romi romajo v Lurd in tudi v Rim. Vsako leto pa se zberejo Romi iz cele Evrope v južni Franciji, v Camargue, kjer častijo svojo zaščitnico sveto Saro⁷, evropeizirano obliko črne boginje Kali.

Samobitna romska kultura ima globoke korenine v romski preteklosti. Skozi stoletja pa je ta duhovna in materialna kultura živela v tesni simbiozi z

Ilustracija je iz knjige "Gypsy Folk Tales", izdal Paul Hamlyn, London 1966

drugimi kulturami, posebno od srednjega veka naprej.

Danes mnoge navade in običaji ter verovanja romske skupnosti ne eksistirajo več v dejanskem življenju, ampak le še v ustnem izročilu. Nekateri vplivi zunanjega okolja so se začeli spajati z izvirnim rodovnim izročilom in s tem ustvarjati nove kulturne oblike v romski družbi. Elementi romske tradicije so danes vidni v načinu organizacije in eksistence romske družine, ki gradi svoj obstoj v prilagajanju na okoliščine, v katerih se nahaja.

OPOMBE:

1. AŠOKE (ASHOKA MAURYA) - (272-232 pr.n.š.) indijski maurijski cesar, tvorec prvega zedinjenega cesarstva
2. KANIŠKA iz dinastije KUSHAN, ki je dominiral v severnem delu Indije (približno od 78 do 144 n.š.)
3. Glej R.Đurić, Zagonetke, mitovi i jezik Roma, Kruševac, 1983; 59 str.
4. R.Đurić, Zagonetke, mitovi i jezik Roma, Kruševac, 1983, str 26;
5. R.Ůhlik,B.V.Radičević, Ciganska poezija, Ljubljana, 1978, str.5;
6. R.Đurić, Zagonetke, mitovi i jezik Roma, Kruševac, 1983, str. 30;
7. Podobno kot imajo francoski in del evropskih Romov zaščitnico Saro, imajo španski Gitani svetnico Macareno

Stanka Glogovič

romi in svet

roma i (te) them

POLOŽAJ ROMOV V EVROPI - SEMINAR

Srečanje z dr. Rajkom Đurićem

Po mnogih letih prizadevanj, da bi dr. Rajko Đurić, predsednik Internacionalne unije Romani (Mednarodna Romska zveza), obiskal Rome v Sloveniji, je Zveza Romskih društev Slovenije slednjič vendarle uspela. Dr. Rajko Đurić je obiskal Slovenijo 31. januarja 1998 na pobudo mednarodne romske organizacije in slovenskih Romov. Ob tej priložnosti je v Murski Soboti potekal seminar o Položaju Romov v Evropi, ter o položaju Romov v Sloveniji in na Hrvaškem.

Seminarja so se udeležili predstavniki romskih društev, ki delujejo v Sloveniji in na Hrvaškem, slovenski romologi, vodje različnih projektov za reševanje romskih vprašanj, predstavniki Urada za narodnosti pri vladi Republike Slovenije, predstavniki mestne občine Murska Sobota. Dr. Rajko Đurić je predstavil politični, kulturni, socialni, ekonomski položaj Romov v Evropi. Njegovo predavanje povzemamo po zapisu na magnetni trak.

Dr. Đurić Rajko je opozoril, da je pri vprašanju Romov v Evropi najprej treba opredeliti pojem Evrope. "Kaj je Evropa? Evropa ima dovolj hrane in orožja; ne mislim, da bi lahko s kruhom nahranila vse ljudi sveta, popolnoma pa sem prepričan, da je v stanju z orožjem, ki ga ima, uničiti celotni svet. Na žalost smo Romi žrtve lakote in žrtve nasilja, pa tudi oboroženih napadov v današnji Evropi."

12 milijonov Romov, kolikor jih danes živi v Evropi se po podatkih Internacionalne Romani unije nahaja v težkem položaju. Od leta 1989, ki velja v Evropi za mejnik postkomunizma, je bilo po državah vzhodne Evrope mnogo napadov na Rome. V Romuniji so skupine neofašistov uničile na stotine romskih naselij; nihče od njih pa ni bil pripeljan pred sodišče. Na Češkem je od 1991 do danes 1256 drastičnih primerov napadov, med kater-

imi so tudi uboji mladih Romov. Podobne primere napadov so zabeležili tudi v sosednji Slovaški.

Tudi v državah zahodne Evrope se dogajajo uboji Romov. V Nemčiji so požgali domove beguncev iz Romunije in bivše Jugoslavije. Žrtve požigov so bili tudi otroci, v Italiji pa so bili otroci žrtve eksplozivnih teles. V Avstriji so bili ubiti štirje Romi, v Franciji pa je nekaj Romov ubila policija na meji. Najmanj kar rečemo je, da so naštetih primeri vzbujajoči skrb.

"Če bi današnje dogajanje z Romi vsestransko analizirali, bi lahko mirne duše rekli, da smo od 1933 leta, ko je Hitler prišel na oblast, vse do danes Romi preživeli tri holokavste," je povedal dr. Đurić. Novejši zgodovinski dokumenti kažejo, da je bilo v obdobju holokavsta, v času 2. svetovne vojne, v deželah pod oblastjo nacistov in njihovih sodelavcev, ubitih 500.000 Romov v koncentracijskih taboriščih, mnogo Romov pa je bilo ubitih drugje.

Drugi genocid je bil v času komunistične diktature, kar kažejo prav tako novejši dokumenti. Romom v bivši Jugoslaviji je bilo to prihranjeno, v Rusiji pa so bile v obdobju Stalina pobite cele družine od Leningrada do Kišinjeva v Moldaviji. V času komunizma so bili v bivši Čehoslovaški nekateri Romi sterilizirani, o čemer so pisali tudi v okviru Amnesty International. Nihče od ljudi, ki je storil našete grozote, ni bil na sodišču.

Tretji genocid se dogaja od 1989. leta do danes. Lahko bi rekli, da se je dogajal tudi v Bosni. Zaradi etničnega čiščenja, sinonima za genocid, so romska naselja porušili, tiste hiše, ki so bile zelo udobne, kot tudi npr. v Republiki Srbski, so srbski fašisti zasegli. Rome so pregnali tako, da mnogi med njimi živijo kot begunci v državah zahodne Evrope.

Evropa žal ne omenja teh primerov. Prvič je Evropska unija obiskala Bosno na pobudo Internacionalne Romani unije leta 1996. Tedaj so v poročilu zapisali, da so Romi nezaželeni od vseh treh vojskujočih se strani. V Beogradu so 18. novembra 1996 Šešljevci ubili 13 letnega Roma. Izseldjujejo se tudi Romi iz Vojvodine, k čemur jih prisiljujejo srbski in hrvaški begunci iz Bosne.

Dr. Đurić je predstavil tudi pozitivna dogajanja v Evropi, ki so zlasti plod sodelovanja z evropskimi institucijami, v prvi vrsti s Svetom Evrope v Strassbouru, z Evropskim parlamentom ter z Evropsko unijo.

"Če govorimo o položaju Romov, bi morali pogledati politično-pravni položaj Romov, socialni položaj Romov, kulturni in edukativni položaj

otrok in mladine. Za emancipacijo Romov je daleč najpomembnejši politično-pravni položaj. Sedaj imajo Romi status nacionalne manjšine v ustavah le na Finskem, v Avstriji, v Sloveniji ter v Makedoniji. Nekaj držav je uredilo položaj Romov kot nacionalne ali etnične manjšine s posebnimi uredbami ali zakoni. To so Madžarska, Hrvaška, Romunija (ki je bila prisiljena, saj tam danes živi 3 milijone Romov), Češka, Slovaška," je pojasnil dr. Đurić.

Zelo pomemben dokument je karta Sveta Evrope o zaščiti jezikov nacionalnih in etničnih manjšin. Dokument na ravni zakona je sprejelo 13 evropskih dežel. Pomembna je tudi tako imenovana Resolucija 1203, ki sta jo skupaj objavila Svet Evrope in Evropska unija, kjer so opredeljene človekove in nacionalne pravice Romov. Politični položaj Romov urejajo tudi mnogi drugi podakti, poddokumenti in institucije. Organizirana je tudi posebna institucija pri Inštitutu za politiko v Varšavi, politična vprašanja pa so reševali tudi na mnogih konferencah. Trenutno tečejo pogovori z Evropsko unijo o oblikovanju pogojev za izboljšanje položaja Romov.

Internacionalna Romani unija trdi, da si Romi ne morejo urediti svojega ekonomskega položaja, če se ne oblikuje fond za socialno integracijo Romov v Evropi. Izboljšanje materialnega položaja je neposredno odvisno od pravice do dela in tudi od realnih možnosti, da Romi dobijo posel. V obdobju transformacije lastnine v tranziciji so Romi v nekaterih deželah takoj postali nezaželeni. Evropa mora vložiti poseben napor, da bi se izboljšal ekonomski položaj Romov. V nekaterih državah že obstajajo posebni fondii za nacionalne manjšine in skupine - npr. Finci imajo za Laponce na nivoju države program za integracijo Laponcev. Drugi problem je v nezadostni organiziranosti.

Zelo pomembno je tudi to, kar se je doseglo v izobraževanju in kulturi. V Evropi so tri katedre, za romski jezik, kulturo in zgodovino, ki predstavljajo temeljni kamen za emancipacijo Romov, in to v Pragi, Njitrri na Slovaškem in od novembra 1996 v Parizu na Univerzi Rene Descartes.

Obstaja tudi romska gimnazija na Madžarskem, ki se prav tako kot katedre financira iz evropskih

sredstev. Veliko šol na Češkem, Slovaškem, Madžarskem, ima romske učitelje, ki učijo o romskem jeziku, kulturi, zgodovini, etnologiji. Obstaja več kombiniranih programov, odvisno od dogovora med oblastmi in predstavniki romskih organizacij.

Na področju kulture je bilo ustanovljenih več romskih kulturnih institucij npr. Romski Pen center, ki zbira pisce Rome, potem gledališča, npr. na Finskem, Helsinki; v Granadi in v Barceloni (Španija), v Kolnu, Berlinu (Nemčija), gledališče Šola v Košicah, Slovaška. Obstaja veliko radijskih in televizijskih oddaj ter revij. V Makedoniji je cel niz informativnih oddaj v romščini, veliko RTV oddaj je v Srbiji, Romuniji, Madžarski, Češki, Slovaški, Bolgariji, Nemčiji, Franciji, Španiji.

Zaradi velikega števila oddaj razmišljajo, da bi začeli iskati standarde. Poleg jezikovnih izrazov naj bi opredelili, kaj naj bo v središču pozornosti medijev. "Ker imamo Romi tudi svoje lokalne regionalne potrebe, moramo definirati, kaj je srž naše nacionalne, kulturne identitete. Ko gre za vprašanje

foto: Alenka Janko Spreizer

je teh konstant je treba to standardizirati," je opozoril Dr. Đurić.

Med drugim je Dr. Rajko Đurić opozoril še na nerešena vprašanja državljanstva Romov iz bivše Jugoslavije. "Mnogi Romi so bili pregnani in so ostali brez državljanstva, kar je po pravilu Sveta Evrope zunaj mednarodnih norm. V Nemčiji je 25 družin Romov iz Slovenije, ki so po rodu iz Bosne, živeli so v Ljubljani in Mariboru. Ko se je začela vojna, so pobegnili. Iz dokumentov se vidi, da imajo 25. let delovne dobe v Sloveniji, v Mariboru. Slovenski konzulat odbija prošnje,

da bi postali slovenski državljani. Ve se kakšna je pot - pot do evropskega potnega lista - toda ti ljudje se čutijo državljani Slovenije, zato mislim, da je človeško, da se jim tak status prizna, ker imajo vse dokumente, od osebne izkaznice, do krstnega in matičnega lista".

Priredila: Alenka Janko Spreizer

EVROPSKA ROMSKA POPULACIJA

Albanija	95.000
Avstrija	22.500
Belorusija	12.500
Belgija	12.500
Bolgarija	750.000
Bosna in Hercegovina	45.000
Ciper	750
Češka	275.000
Danska	1.750
Estonija	1.250
Finska	8.000
Francija	310.000
Grčija	180.000
Hrvaška	35.000
Italija	100.000
Latvija	2.750
Litva	3.500
Luksemburg	125
Makedonija	240.000
Madžarska	575.000
Moldova	22.500
Nemčija	120.000
Nizozemska	37.500*
Norveška	750*
Poljska	55.000
Portugalska	45.000
Romunija	2,100.000
Rusija	230.000
Slovaška	500.000
Slovenija	9.000
Španija	725.000
Švedska	17.500*
Turčija	400.000
Ukrajina	55.000
Velika Britanija (UK)	105.000
ZRJ	425.000

*Vključno z neromskim sodobnim nomadskim prebivalstvom (Travellers).
Povzeto po: INDEX ON CENSORSHIP 4 1998, str. 64

ŠOLANJE ROMOV

Že kot otrok sem si želel dokončati "sa šole" (vse šole), kot sem se rad pohvalil svojim nepismenim staršem in prijateljem. Ne boste verjeli, jaz, ciganski otrok revnih staršev sem že v prvem razredu otroško razmišljal, da ko bom velik, bom postal "učiteljno" (učitelj). Spomnim se, kako sem med poukom gledal svojo učiteljico Jelko, bil sem kar ljubosumen nanjo in si želel, da bi bil na njenem mestu. V drugem razredu sem nekoč zbolel in mama me je na ramenih odnesla k zdravniku, ki me je poslal v bolnišnico. Ko sem vsak dan gledal zdravnika, kako rad pomaga ljudem, sem si želel postati "doktor du parno" (zdravnik v belem). Ko smo se v tretjem razredu učili o pesniku Prešernu, pa sem si želel postati "dilavano" (pesnik).

Morda pa bi postal še več kot sem si "du sano" (v snu) želel, če bi pri šolanju imel take možnosti in pogoje, kot jih imajo Romi in njihovi "čavora" (otroci) "dive" (danes).

V takratnem obdobju je bilo za nas, ciganske otroke, končati osemletko nemogoče. Naši starši so prebivali pod "čeraga" (šotorom), daleč stran od "gava" (vasi) in mest, v "bare veša" (velikih gozdovih). "Ladi dame" (selili smo se) pogosto iz kraja v kraj. Bili smo potujoči cigani. Bili smo popolnoma izolirani od družbe in civilizacije. Za Rome je ostala le črna kronika. Po moji presoji, so bile ovire sledeče: socialna ogroženost, težek boj za preživetje, diskriminacija, sovraštvo, nezaželenost, občutek manjvrednosti, barva kože, noša, neznosen smrad, neznani jezik, nehigiena, selitve, škoda v gozdovih, na travnikih in na njivah... Družba je v nas videla le "cigana" in ne "manuše" (človeka). Cigani! Strah in trepet, ljudje so se skrivali in zapirali pred nami, nas žalili in izkoriščali, zanje smo bili tudi poskusni zajčki, starši so strašili svoje otroke: "Če ne boš priden, te bodo odnesli cigani!" Gosposki otroci v šoli pa so kričali za nami: "Cigo Migo mačka strigu, mijav."

Hvala "develeske" (bogu), hvala "mamake i dadeske" (materi in očetu), da so mi poleg vseh teh navedenih zapletov vendarle omogočili, da sem prišel do tretjega razreda osnovne šole, čeprav na več mestih, ker smo se selili: v Šmihelu pri Novem Mestu, v Draganji pri Dolenjskih Toplicah, na Ruperč Vrhu in spet v Šmihelu.

V šoli takrat nismo dobili "tato habe" (tople hrane) kot jo dobijo danes, nismo dobili "šolsko potrebe" (šolskih potrebščin), ne "podenibe" (obutve) in "gada" (oblačil). Starši pa niso dobivali "fasinga" (prehrambenih artiklov), kot to dobivajo danes.

Nismo imeli "kher" hiš, ne sanitarij "kopalnica, sekreto", ne "žajfa, antulja" (mila, brisače), ne ure, ne "pani i ljuči" (vode in luči), ne šporhajto (štedilnika), ne radija in televizije in ne "picikeljno i letrika" (kolesa ter avtomobila). V šolo smo hodili "pherimbe" (peš).

Današnji romski otroci imajo probleme v šoli, kot so pogosto izostajanje od pouka, neskoncentriranost, slabo poznavanje slovenskega jezika, nemir..., ki pa izhajajo tudi iz drugačnih življenjskih navad in razmer. Posebno vlogo pri razvoju romskega otroka igra mati, ki svojega otroka že od rojstva zelo crklja "cerkljini". To je pri Romih nekaj posebnega, v tem se romska mati razlikuje od neromske. Neprestano pestuje svojega otroka, mu prepeva uspavanke, govori z njim kot da je že velik, hrani ga na prsih tudi nekaj let, skrbi za mir, ko dojenček spi. Če dojenček med spanjem prične jokati, ga takoj vzame k sebi. Enako kot mati, ravnaajo z dojenčkom vsi člani družine. In takšna skrb je namenjena otrokom vse dokler ne odrastejo. In ko je potrebno otroka dati v šolo, se pojavi veliko strahov in izgovorov: bojijo se, da ga ne bi kdo ukradel, da ga lahko povozi avto, da ga bo šola zmešala, da tako ali tako ne bo postal zdravnik ali odvetnik, da od šole ne bo imel ničesar. To je nepotrebna skrb in strah za otroka. Nekateri starši pa pošiljajo svoje otroke v šolo zato, da dobijo denar oz. fasingo, ali ker se bojijo denarne in zaporne kazni. Če pridejo učiteljice v romsko naselje zaradi izostankov od pouka, se otroci in starši poskrijejo.

Poleg vseh teh težav v šoli pa moram povedati, da so romski otroci doma, v svojem okolju zelo pridni. Pomagajo svojim staršem pri vseh domačih opravilih (čiščenje, pospravljanje, pomivanje posode, nabiranje drv, pomagajo tudi pri gradnji romskih zidanih hiš in pri postavitvi lesenih objektov drvarnice, kokošnjaki, garaže ipd.).

Da imajo romski otroci pogoste neupravičene izostanke od pouka, da imajo slabe ocene, da težko spremljajo učno snov ipd. se ne smemo čuditi, niti zameriti. Kajti resnično se dogajajo čudežne stvari v življenju Romov in njihovih otrok, ki so še vedno nevedni in nerazumljeni s strani družbe. Tudi znanstveniki, zgodovinarji, ciganologi ne zmorejo in tudi ne bodo ugotovili "čachi rik" prave strani brez pomoči Romov.

Govorim predvsem za dolenjske Rome in ne v celoti. Kajti kot ljudje "civilni", tudi Romi niso "sa glih" (vsi enaki).

Rajko Šajnovič

foto: Stanka Glogovič

foto: Nada Žgank

foto: Stanka Glogovič

POROČILO

Mednarodni simpozij Izobraževanja Romov
/stanje in perspektive/ Vlasina, avgust 1998

Simpozij je potekal v organizaciji "Društva za unapređivanje romskih naselja" iz Beograda. Srečanje je bilo mednarodno in so se ga udeležili strokovnjaki iz Bolgarije, Romunije, Makedonije, Madžarske, poleg domačih gostov tudi prof. Mladen Tancer iz Maribora.

Svetovanje je bilo načrtovano, da delamo štiri dni, samo dopoldne, ker pa je bilo veliko udeležencev, smo vsak dan delali pozno v noč. Presenetljiva je bila udeležba Romov, strokovnjakov, ki se ukvarjajo z delom z otroci, nasplošno z delom z Romi na vseh področjih, veliko novinarjev, ki so se zelo lepo udeleževali dela na delavnicah. Po prvem dnevu dela smo imeli dve skupini, ki sta delali samostojno. Prva skupina na temo Društveni pogoji, funkcija izobraževanja in jezik Romov in druga skupina, ki se je ukvarjala s predšolskim, osnovnošolskim izobraževanjem in kompenzatornimi programi za romske otroke. Četrty dan smo spet bili vsi skupaj in naredili dokončne zaključke in konvencijo, ki smo jo posredovali Vladi Republike

Srbije, oziroma posameznim ministrstvom. V konvenciji smo povedali vse, kar je srečanje strokovnjakov določilo kot možne rešitve, ki so izključno v pristojnosti uradne oblasti Srbije. Namreč štiridnevno izmenjavanje in predložanje vseh problemov, je proti koncu izkazalo, edina možnost za rešitev vseh problemov je le uradna oblast oz. je nujno potrebno sprejeti ustrezne zakone, ki bi zagotavljali finančna sredstva iz proračuna. Dejstvo je, da so trenutno vsi projekti za Rome financirani s strani mednarodne skupnosti ali Soroša.

Poslušali smo razne izkušnje iz drugih dežel, ki imajo veliko število Romov, na primer Makedonija, ki ima eno tretjino prebivalstva Romov. Izkušnje so različne, posamezni primeri temeljijo na izboljšavah. Romski način življenja in navade so dejstva, ki jih je potrebno vedno upoštevati pri vsakem projektu posebej. Izkazalo se je, da je najbolj pomembno, da se začne čim prej izvajati izobraževanje v predšolskih ustanovah, kjer se otroci naučijo lepih navad, ki jih kasneje upoštevajo v nadaljnjem življenju. Veliki problemi so strokovnjaki Romi. Izkušnje kažejo, da če oni delajo z otroci in z odraslimi, jim Romi bolje in dosledneje sledijo in njihovo medsebojno kontaktiranje je lažje in uspešneje.

Na obisku smo bili v romskem naselju v Surdulici in v Vranju v Romski Mahali. Razlike v eksistenčnih pogojih so velike, pogojene so z denarjem. V Sur-

dulici, ki je manj premožna občina, primanjkuje dela in populacija je zelo revna. Romska Mahala v Vranju je naselje, ki ima vodo, kanalizacijo, vse urejeno kot se spodobi. Drugi del problema je v okolici sami in odnosu okoliških prebivalcev.

Naše izkušnje iz Slovenije o delu z Romi sva predstavila profesor Tancer in jaz. Izkazalo se je, da ostali udeleženci srečanja nimajo podobnih izkušenj, kot mi-dela Tabora. Dejstvo je, da v Sloveniji ni veliko Romov, oziroma so številke različne, ampak največ kot je navedeno v časopisu Index 27 4/1998 je 9.000 Romov. Nasplošno prostovoljno delo ni praksa v deželah, ki so sodelovali na tem srečanju. Prav zaradi tega sva uzbudila precejšnjo pozornost in padalo je veliko vprašanj o tem načinu dela.

Leta 1997 je bilo prvo na Vlasini znanstveno srečanje na to temo in domačini pričakujejo, da bi srečanje, postalo tradicionalno.

Za konec je treba povedati, da so naši domačini zelo profesionalno pripravili srečanje in da je bilo srečanje v znamenju dobre volje. Lepo okolje, v katerem smo delali, Vlasina na 1.200 metrov nadmorske višine, ljubezni domačini in dobri sodelovalci so doprinesli, da so ti dnevi v Srbiji lepo zabeleženi.

Ruža Mlač

UČNA IN PSIHOSOCIALNA POMOČ ROMSKIM OTROKOM

V krški občini, kjer Romi bivajo v naseljih Rimš, Loke, Drnovo, Stari Grad in Kerinov Grm, Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela iz Ljubljane izvaja z in za uporabnike dva večja projekta z naslovom Učna in psihosocialna pomoč romskim otrokom, mladostnikom in mladim družinam ter projekt Terne Roma.

Osnovni namen programov je olajšati vključevanje Romov v širšo družbo. Usmerjen je na delo z otroci in mladostniki na področjih izobraževanja in kulture.

Programa zajemata izvedbo sledečih dejavnosti:

- psihosocialna in učna pomoč romskim učencem,
- delavnice za predšolske in šoloobvezne otroke na temo odraščanja,
- delavnice za mlade v neposrednem romskem okolju na temo zdravstva, zaposlovanja in kulture,
- spoznavanje neromske kulture z izleti in srečanji,

- sodelovanje romske skupnosti pri ohranjanju ekološkega ravnotežja v okolju, kjer bivajo in širše,
- iskaje možnosti za izobraževanje in zaposlitev zainteresiranih,
- varovanje človekovih pravic.

Pri delu sodelujemo z OŠ Leskovec pri Krškem, CSD Krško, Županovim uradom v Krškem, Uradom za delo in ZD Krško. Z nasveti in posebno pomočjo želimo prispevati k zmanjšanju nestrpnosti med obema skupnostma, k priznavanju pravice do drugačnosti. Trudimo se obnavljati in ohranjati znanja uporabnikov na področjih, ki bi jim omogočila lažje vključevanje v okolje s ciljem zmanjšati popolno odvisnost od socialnih prejemkov.

Programi so zasnovani tako, da je izbira udeležbe prepuščena uporabnikom, saj se zavedamo, da je uspešnost odvisna v veliki meri tudi od osebnega zaupanja uporabnikov v izvajalce. Naše edino vodilo je pomagati, ne škodovati, usmerjati, ne spreminjati.

Prevzeti z novimi izkušnjami in spoznanji, ki bogatijo izvajalce, uporabnikom pa tudi pustijo drobne sledi novih spoznanj, si lahko samo želimo, da se naše sodelovanje še naprej neguje in razvija, zahvaljujoč tudi delu prostovoljcev, ki svoje delo opravljajo z ljubeznijo in ob spoštovanju drugačnosti.

Sanda Libenšek

SAINTES MARIES DE LA MER OBISK ROMSKEGA FESTIVALA V FRANCIJI

Na obali Mediterana v Franciji, v mestu Sainte Maries de la Mer, se vsako leto med 24. in 26. majem zbirajo Romi, ki pridejo počastiti svojo zaščitnico Sveto Saro, svojo boginjo sreče in usode. Saintes Maries de la Mer leži ob delti reke Rhone v pokrajini Camargue, ki slovi po divjih konjih, bikih in številnih pticah, med katerimi so še posebno slikoviti rožnati flamingi. Na obrobju mesta se že od sredine maja naprej začno zbirati Romi, ki pridejo iz vse Evrope, po mnenju nekaterih pa iz vsega sveta. Svoja vozila in prikolice parkirajo na parkiriščih, kjer vse do festivala tudi živijo. Med njimi praktične ni več videti vozov, ki veljajo za tradicionalne, se pa še najdejo kakšni posamezni primerki prikolic.

foto: Nada Žgank

Romi pridejo vsako leto na procesijo v čast Sveti Sari, ki velja za zaščitnico Romov in na procesijo dveh Marij, Svete Marije Jakobove in Svete Marije Salome. Vse tri svetnice spremljajo različne religiozne legende. Po neki legendi naj bi bili Mariji vkrcani na ladjo še z nekaterimi drugimi Kristusovimi učenci. Ladja je doživela brodolom. Mariji sta ostali na obali Saintes Maries de la Mer in širili božjo besedo.

Tudi Sarino življenje spremlja več zgodb in verovanj. Po neki legendi se je Sara pridružila majhni skupini ljudi, ki je bila na ladji. Dosegla pa je ladjo po pregrinjalu, ki ga je Marija Saloma položila na vodo. Po drugi legendi je Sara prišla pozdravit obe Mariji, ko sta prispeli na obalo, na kateri je živel. Spreobrnili sta jo v krščansko vero, ona pa je v zahvalo postala njuna služkinja. Tudi glede porekla je več legend: po eni naj bi bila Sara Egipčanka, po neki drugi legendi pa je bila prva med Romi, sprejeta v krščansko vero in zato je zaščitnica Romov.

Nekateri romologi povezujejo čaščenje Sv. Sare s čaščenjem indijskih boginj. Rishi meni, da je Sv. Sara po nekem pojmovanju Sati Sara, indijska boginja Uma, družica boga Šiva, ki jo častijo ob različnih priložnostih, z različnimi imeni, npr. kot boginjo Bhadrakalt, Kali, Shyama, Črna Boginja, Durga.

V dneh pred festivalom prihajajo obiskovalci v cerkev, k Sveti Sari in k Svetima Marijama. Prinašajo jim sveče, se jih dotikajo ter goreče molijo.

Kipec Sv. Sare je v kripti cerkve Notre Dame de la Mer. Sarino telo je pokrito s številnimi pregrinjali v znak spoštovanja in čaščenja. Viden je le temen obraz z mladostno lepoto, na katerem se poznajo sledovi božanja njenih častilcev. Na obrazu počiva mehak izraz. Nežen, miren in veder izraz gani slehernega obiskovalca kripe. Lesena skrinjica za zbiranje prošelj in mo-

litev, napisanih za Saro kažejo gorečnost in zaupanje, ki ga kažejo Romi do svoje zaščitnice in svetnice.

V središču nove cerkvene ladje, na levem zidu v zavetju kamna, pa stojita lesena izrezljana kipa dveh Marij, ki stojita na ladji.

Dnevi, še zlasti pa večeri v dneh pred procesijami, so, kar se da festivalski. Zapolnjujejo jih temperamentna romska glasba ter številni plesalci flamenka, srečujejo se mnogi prijatelji in družine. Napeto

pričakovanje ljudi stopnjujejo glasbeni ritmi, ki odmevajo iz številnih trgov in lokalov, ter "sangria" ki jo je v mestu vse manj in manj.

Procesije

24. maja popoldne se začne ceremonija "spušcanje relikvarijev Sv. Marij" s pomočjo škripca iz kapele Sv. Mihaela ali zgornje kapele cerkve. Pridružuje se petje in ploskanje, dokler relikvarij ni na tleh. Pred cerkvijo zbrani napeto pričakujejo začetek procesije. Med Romi se gnetejo številni turisti in mnogi fotoreporterji. Ko prinesejo Saro iz cerkve, se množica v pričakovanju zgane. Kipec je oblečen v številna svetikajoča se ogrinjala, pretkana z zlatimi oziroma srebrnimi nitkami. Med bogatimi oblačili in pregrinjali je viden le črni nežni Sarin obraz, ko se pojavi pred cerkvijo.

Saro spremljajo arleška dekleta in govedorejci na konjih, ljudje pa se dotikajo Sarinih oblačil, pošiljajo ji poljube, k njej dvigujejo otroke in prosijo da bi jih svetnica varovala. Romi, ki se pridružijo procesiji molijo in v čustveni vznesenosti vzdikajo ter hvalijo zaščitnico Saro. Vzklikom iz procesije "Vive Sainte Sara!" ("Naj živi sveta Sara!"), se pridružijo še ostali.

Saro nesejo po mestnih ulicah do obale, kjer se konji podajo v vodo, nosači zabredejo v morje do pasu, mnogi ljudje, neoziraje na to, da se bodo v vznesenosti zmočili, sledijo Sari v želji, da bi se je dotaknili. Potem jo med klici "Naj živi sveta Sara!" nesejo nazaj v kripto. V cerkev prihajajo Romi in turisti ter jo prosijo, naj jih varuje.

Ves večer so večerne molitve in maša v cerkvi. Romi prihajajo z družinami, otroci spijo na rokah, ljudje naredijo prostor starejšim, da sedejo, prosto prihajajo in odhajajo iz cerkve, gorečnost tistih, ki molijo, pa ostaja enaka. Cerkev je tako prizorišče zbiranja, kraj za klepet in druženje, kot tudi kraj za duhovni navdih.

Nihče nikogar ne moti niti se ne razburja, če se v cerkvi govori, vstaja, prihaja in odhaja, če se jočejo ali igrajo otroci ipd. Kasneje se vznesenost zlije še na ulice, kjer se sliši glasba. Nekateri Romi pa že zapustijo mesto.

Mnogi ostanejo do naslednjega dne, ko je procesija za obe Mariji.

25. maja je velika maša za Sv. Marijo Jakobovo in Sv. Marijo Salomo. Sledi ji procesija. Svetnici nesejo v morje v njuni ladji, kar simbolizira njun prihod v Camargue.

Ob arleških dekletih in v spremstvu jezdecev zapustita cerkev v njuni barki, nesejo ju moški, obkroženi z romarji. Pesem, molitve in prošnje odmevajo, odmevajo po ulicah, spremljajo vzdikali "Vive les Saintes Maries". Prav tako kot Sv. Saro tudi obe Mariji nesejo v morje. Množica v procesiji za nosači zabrede v morje, valovi pljuskajo in oblivajo ljudi do pasu. Okoli kipcev se z enako vznesečnostjo gnetejo verniki, ki se ju želijo dotakniti in fotografirati, ki bi radi obeležili trenutke na fotografijah. Vznemirjeni konji cepetajo v valovih, posamezniki pa "pozirajo" fotografom, dotikajoč se belih ogrinjal. Sveti Mariji potem nesejo nazaj v cerkev, vnema in gorečnost pa je skoraj enaka, kot pri Sari. Njun odhod iz morja spremljajo vzdikali in pesem.

Ko se procesija vrača k cerkvi, se ob cesti pred objektivne fotografov postavljajo dekleta, oblečena v

Ob prošnji Karmelske Marije na Pušči pri Murski Soboti. Kapelico so zgradili Romi in je bila posvečena na dan Karmelske Marije, ki je s tem nekako postala zaščitnica vasi.

foto: Alenka Janko Spreizer

plesalke flamenka, in potrpežljivo mahajo turistom v objektivne.

Popoldne in zvečer pojejo in plešejo po plažah, ob cerkvi in na ulicah, nekateri pa tudi v gostilnah in kavarnah, zbirajo se v malih skupinah in se veselijo bolj zasebno.

Tretji dan je parkirišče, prej zapolnjeno z avtomobili in modernimi prikolicami, skoraj popolnoma prazno. Večina je odšla in le redki posamezniki prisostvujejo prireditvi, posvečeni Markizu de Baroncelliju. To je dan za "abrivado", posebno vrsto bikoborbe, ko govedorejci na konjih privedejo v mesto bike. Biki skušajo uiti, množica pa jim pri tem skuša pomagati, zadaj jim sledijo "bandido". Čredo peljejo do arene, v kateri so potem igre, bikoborbe in plesi.

Drugo romanje k Marijama je 22. oktobra, z enako ceremonijo, vendar se ga Romi praktično ne udeležijo.

Alenka Janko Spreizer

foto: Alenka Janko Spreizer

"OD SRCA DO SRCA"- 1998

TABOR PROSTOVOLJCEV Z ROMSKIMI OTROCI V PREKMURJU

Podobno kot pred dvema letoma smo tudi v letošnjem poletju s prostovoljci Šolskega centra Velenja in z nekaj prostovoljci, ki delujejo na Dvojezični II. Osnovni šoli v Lendavi, organizirali za romske otroke v Prekmurju enotedenski tabor. Tabor je vodila psihologinja Alenka Čas iz Velenja v sodelovanju s socialno delavko Spomenko Juretič iz Lendave. Tabor "Od srca do srca" se je odvijal v romskih naseljih Črenšovci, Beltinci, Trnje, Gomilice, Dokležovje in Dolina, v katerih skupno živi približno 150 otrok. Zaradi prevelike oddaljenosti in težav s prevozi se tokrat, žal, nismo mogli posvetiti tudi otrokom v Kuštanovcih in Dolgi vasi, ki so tako kot ostali pred dvema letoma izrazili svojo močno željo po našem ponovnem srečanju. Skupno je bilo v tabor vključenih 25 prostovoljcev, predvsem dijakov in nekaj študentov ter strokovnjakov.

Romskim otrokom, ki so sicer dokaj odrinjeni na rob družbe, smo skozi različne aktivnosti, ki smo jih na taboru izvajali, skušali spodbuditi veselje do šolskega dela, jim obuditi čut za osnovne človeške vrednote, jim uliti samozaupanje, jih spodbujati k ohranjanju romske etnokulture, k sožitju za naravo, k razvijanju lastnih potencialov, k dostojanstvu... in jim vsekakor tudi polepšati njihove trenutke ter z njimi navezati prijateljske stike. Naše aktivnosti, katerim so se radi priključili tudi mladostniki in nekateri starši, so se odvijale na jasnih zunaj romskih naselij.

Prvi dan je bil namenjen predvsem medsebojnemu spoznavanju in igri, v naslednjih dneh pa so se naše aktivnosti odvijale po določenem programu. Ta je bil prilagojen starosti otrok in je zajemal učenje (otrokom smo poklonili prikupne zvezke in svinčnike), risanje in barvanje ter druge vrste umetniškega ustvarjanja, petje slovenskih in romskih pesmi ter ples s spremljavo na glasbenih instrumentih, pripovedovanje romskih zgodb, športne in socialne igre, igranje z raznimi igračami, razgovori z otroki in starši, sprehodi v naravo, opazovanje narave, nabiranje cvetja in sadežev, skrb za čisto okolje,...

V prostem času smo spoznavali predvsem razne naravne, kulturne in etnološke znamenitosti Prekmurja (spust po Muri in ogled Babičevega mlina, Vučkove oljarne, Etno-festival v Beltincih, Mlinarski dnevi v Bistrici) ..., ali pa smo na naši romantični jasi pri logarnici, kjer smo bivali, z

Gomilica

foto: Alenka Čas

različnimi dejavnostmi še dodatno popestrili naše bivanje v Prekmurju. Tako je bilo nadvse zanimivo naše srečanje z dr. Hubertom Požarnikom in dr. Barico Marentič-Požarnik, s katerima smo se pogovarjali o problemih ekologije, o vzgoji otrok in o našem prostovoljenmu delu. V času tabora smo

organizirali tudi strokovno srečanje o razreševanju romske problematike, na katerega smo povabili predstavnike Zveze romskih društev, Centra za socialno delo Murska Sobota, ravnatelje in svetovalne delavce šol ter župane občin, v katerih smo delovali ter nekatere druge strokovnjake. Vsaj

Gomilica

foto: Alenka Čas

nekatero romske otroke smo razveselili tudi z igračami in oblačili, ki smo jih predhodno zbrali in jih prinesli s sabo.

“Povsod nad zemljo je nebo isto, z istimi zvezdami in istim soncem, A različne sape vejejo preko Sahare, čez Himalajo, preko razbeljene Indije, skozi tajsko džunglo, drugačne po kanjonu Tare, drugačne preko jadranskih otokov, preko panonskih žitnih polj, preko bosanskih planin, drugačne skozi vrhove pohorskih smrek,...

Povsod po svetu je človek človek, različna je njegova barva kože, različen je njegov jezik, različne so njegove navade, običaji, različna vera, različna glasba, različni domovi, različna oblačila... A le ena in ista je srčna kultura, ki nam lahko unaša svetlobo v življenje. Zato, kjerkoli hodiš, imej srce odprto zanjo, tako za dajanja kot za njeno sprejemanje!

Bogatejši boš in življenje ti bo lepše in bolj smiselno!

Za vse potrebuješ le nekaj malega - kanček poguma, ljubezni in dobre volje.”

Pomen teh besed so tako prostovoljci kot romski otroci še kako globoko doživeli. Na svojih srečanjih smo se medsebojno osrečevali, eden v drugem obujali vse tisto najboljše in se vsestransko

bogatili z dragocenimi življenjskimi izkušnjami. V pristnih medčloveških odnosih se je med nami resnično od srca do srca prelivalo še in še radosti, človeške topline in ljubezni, entuziazma in sreče. Prav čudovito! Veliko smo se naučili eden od drugega, se osvobajali predsodkov in stereotipov, globlje razumevali življenje drugega kot tudi samega sebe, postajali strpnejši... in začutili pomen pravega sožitja. Pravega sožitja, ki je lahko še kako harmonično tudi med zelo različnimi ljudmi in lahko gradi številne prijateljske vezi. Šopki cvetja, risbice in iskre sreče v očeh romskih otrok so bili bolj zgovorni od vsake besede. Prepričani smo, da naše druženje z romskimi otroki ni bilo le kaplja v morje, ampak seme humanosti na plodna tla!

Ob tej priliki se želimo zahvaliti vsem, ki so nam kakorkoli omogočili izvedbo tabora: Zavodu za odprto družbo, županom občin Črenšovci, Puconci, Beltinci in Turnišče, Centru za socialno delo Murska Sobota, g. Stanetu Geriču (društvo Berek), ki nam je zagotovil bivanje, ga. Jožici Zakojč za izvrstno hrano, bratoma Vučko za varne prevoze, Zvezi za razvoj kulture mladih Murska Sobota za pomoč pri organizaciji tabora in še mnogim drugim, ki so kakorkoli doprinesli k našemu delu in čimbolj prijetnemu počutju!

Alenka Čas

MLADI ROMI USTANOVILI MREŽO "EUROTERNET"

"Biti mlad in Rom je izziv naše prihodnosti." Pod tem geslom se je v času od 5. do 7. junija letos v Valenciji (Španija) zbralo več kot 30 mladih Romov iz 9 evropskih držav, da bi ustanovili prvo romsko mladinsko evropsko organizacijo. Projekt je organizirala Union Romani (španska zveza Romov) ob podpori Generalne direktije XXII (izobraževanje, formiranje in mladina) pri Evropski komisiji. Sicer pa je to realizacija enega od sklepov, ki so ga sprejeli mladi Romi na njihovem I. evropskem kongresu v Barceloni novembra leta 1997.

EUROTERNET (v imenu, ki so ga dali organizaciji, je razviden njen karakter: EU-Evropa, RO-Romi, TERN-mladi, NET-mreža) bo orodje v rokah mladih evropskih Romov za izvajanje aktivnosti s področja socialnih in kulturnih vprašanj po vsem kontinentu.

Njeni cilji bodo usmerjeni v informiranje-zbiranje in posredovanje informacij o srečanjih in prireditvah; zagotavljanje štipendij za študij in poklicna usposabljanja; zagotavljanje podpore in zbiranje institucionalnih raziskav za realizacijo projektov in programov. Istočasno bo mreža delovala na združevanju in izmenjavah izkušenj med različnimi evropskimi državami ter bo igrala vlogo sogovornika, svetovalca in zagovornika kar zadeva mladih Romov pred različnimi državnimi upravami.

Na ustanovnem sestanku je bil osnovan Upravni odbor, ki bo poskrbel za uradno registracijo nove organizacije kot tudi za pridobivanje institucionalnih podpor, potrebnih za ustanovitev kampanje, ki bo razširila informacijo o Euroternetu med mlade Rome po vsej Evropi. Za predsednika in generalnega sekretarja organizacije pa je bil izbran JUAN SILVA DE LOS REYES.

Izhodišče je torej jasno: treba je pustiti in omogočiti mladim Romom, da bodo sami gradili svojo lastno prihodnost!

Priredila: Tatjana Avsec

Povzeto in prevedeno iz Nevipens Romani, julij 98, št.260, časopis španske Union Romani

SKLEPI PRVEGA EVROPSKEGA KONGRESA MLADIH ROMOV

Romske zastavice na vseh vozilih mestnega potniškega prometa in ogromna zeleno modra zastava na pročelju barcelonske univerze so naznanjale Prvi evropski kongres mladih Romov v Barceloni (Španija), v času od 6. do 9. novembra 1997. Na njem se je zbralo 300 Romov v starosti od 16 do 30 let iz 30 evropskih držav.

Kongres je bil zasnovan na naslednjih diskusijskih temah:

- socialna udeležba, združevanje in ženske
- človekove pravice in državljanske pravice
- kultura
- izobraževanje in socialna politika.

Po besedah njegovega veličanstva Felipea Borbona, španskega princa, ki je odprl kongres, je romska mladina obvezana, da širi svojo kulturo; z drugimi besedami, s prenašanjem iz roda v rod, se je ta tisoč let stara kultura temeljila na ljubezni do

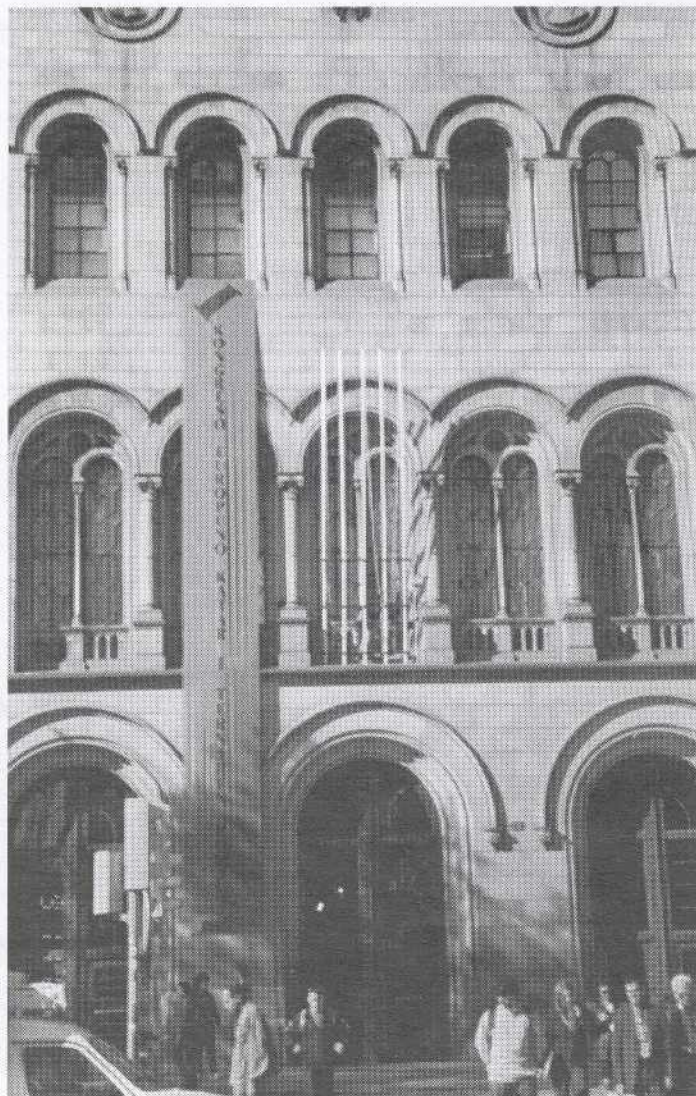

foto: Tatjana Avsec

življenja, na spoštovanju starejših in na nenasilju. Mladi morajo ohranjati to kulturo, predvsem z varovanjem svojega jezika in s spojitvijo tradicije s sodobnostjo, da bomo lahko skupaj z zaupanjem stopili v 21. stoletje in verjeli v našo prihodnost.

Na osnovi diskusijskega skupinskega dela so udeleženci Kongresa sprejeli naslednje sklepe:

- socialna vključenost in združevanje;
- ženske;
- zdravje;
- človekove in državljanske pravice, državljanstvo in migracije;
- rasizem;
- zaposlovanje;
- mediji;
- kultura;
- izobraževanje in socialna politika;
- socialna politika.

V tej številki vam bomo prenesli sklep o ženskah, ki po pravici, niso veliko obravnavane v našem časopisu.

Romski ženski je od dne njenega rojstva poverjena naloga za prenašanje vrednot in tradicije romske kulture. Pogosto pa ta pomembna vloga

ni priznana. Zato udeleženci 1. evropskega kongresa mladih Romov pozivamo k upoštevanju in spoštovanju vloge mlade romske ženske v naši skupnosti kot tudi v skupnosti nasploh.

Mladi Romi, moški in ženske, se moramo boriti proti izključenosti, neenakopravnosti in pomanjkanju možnosti, ki prizadevajo romske ženske. Predvsem moramo biti pripravljeni javno obsoditi vsako sklicevanje na kulturo in tradicijo kot opravičilo za podcenjevanje mladih Romov. Če spoštujemo našo tradicijo, moramo zagotoviti, da je le-ta prilagojena današnjemu času in situaciji. Med vzdrževanjem konstantnega dialoga s starejšimi, moramo zavrniti vsak postopek, ki je usmerjen v škodo razvoja romske ženske kot človeka.

S svojim delom romska ženska pomaga vzdrževati romsko družino. V naši skupnosti moramo spodbujati tiste navade, ki jih odlikuje priznavanje odločilne vloge romske ženske, zato da bi izboljšali njen socialni položaj.

Pozivamo družine, romska združenja in akademske institucije k izobraževanju romskih žensk. Predlagamo, da se oblikujejo posebni so-

foto: Nada Žgank

cialni in izobraževalni programi, ki bodo spodbujali integracijo in redno prisotnost romskih žensk v izobraževalnem sistemu.

Mlade Romkinje prosimo za sodelovanje in pomoč državnih in evropskih institucij ter romskih organizacij pri organizaciji kongresa romskih žensk v bližnji prihodnosti.

Romske ženske in njihove organizacije potrebujejo več institucionalne podpore, da bi dosegle državno pomoč in pomoč naše skupnosti za izmenjavo izkušenj in širjenje informacij. Verjamemo tudi v pomembnost ustanovitve evropske mreže romskih žensk.

Priredila: Tatjana Avsec

MISS INTERNACIONALNO ROMANI MAJSUZI CHAJ 98

IZBOR MEDNARODNE ROMSKE MISS 98

Izbor mednarodne romske lepoticke 98 je že osmič po vrsti organizirala BTR TV (Biathinali TV Rome-nge (neodvisna romska televizija), ki ima svoj se-dež v romskem naselju Topana (nekoč Ciganska mahala) v Skopju. Poleg rednega 24-urnega TV programa v romskem in makedonskem jeziku je ena od dejavnosti BTR tudi organizacija festivalov kot je lepотно tekmovanje, ki se financira s po-močjo sponzorjev.

Prva tovrstna prireditve Izbor romske miss Make-donije, je bila leta 1991 v Grand Hotelu v Skopju na pobudo Zorana Dimova, direktorja BTR. Pri-re-ditve se je udeležilo 1500 obiskovalcev. Takšen uspeh je spodbudil organizatorja, da dogodek razširi na mednarodno raven. V naslednjem letu se je izbora udeležila le ena nemakedonska pred-stavnica, nato pa svako leto več, predvsem pred-stavnic iz balkanskih držav.

Letošnjega izbora se je udeležilo 12 deklet iz šes-tih držav: Češka, Bolgarija, Jugoslavija, Hrvaška, Makedonija in Slovenija. Slovenska predstavnica je bila 18 letna Nataša Brajdič iz Drnovega pri Kr-škem. Pogoji za udeležbo na izboru so bili nasled-nji: starost med 14 in 22 let, neporočene, telesna

višina najmanj 165 cm, dobre osebnostne značil-nosti, prostovoljna udeležba z dovoljenjem staršev. Točkovala se je tudi izobrazba in življenska usmer-jenost.

Prireditve je bila 27. 6. 1998 na odprtem bazenu hotela Belvie - Skopje, ki je bil dekorativno prede-lan v čudovito prizorišče s pisto nad vodo.

Dekleta so se na začetku skupinsko predstavila v tradicionalnih oblačilih muslimskih Romov, s kore-ografijo nevestinega obreda sprejemanja gostov v hišo ob svadbi. Kasneje so se predstavila v treh izhodih v lastnih oblačilih: v mini krilu, v kopalkah in v večerni obleki. Za njihove pričeske in ličila je poskrbela frizeka kot sponzor prireditve. Program je bil vezan z romsko in makedonsko besedo in popestren z zabavnim programom številnih glas-benikov in plesalcev romskega rodu.

Ocenjevalna žirija je bila mednarodna, sestavljali so je predstavniki vsake nastopajoče države, ki niso glasovali za svojo predstavnico, in sponzorji. Vse želje, ki so jih izrekla dekleta so bile poklicne-ga značaja: postati stevardesa, modna oblikoval-ka, novinarka, frizerka, pravnica za Rome, tajnica, manekenka.

Zmagovalka izbora miss Romkinje 98 je postala 15 letna Afrodita Huseini iz Pule (Hrvaška), prva spremljevalka je bila Blaga iz Bolgarije in druga spremljevalka Demirka iz Makedonije.

Tatjana Avsec

Miss Romkinje 98, Afrodita Huseini - Pula, Hrvaška

foto: Tatjana Avsec

UTRINEK S PRVE KONFERENCE ROMSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

V Grajski dvorani, Murska Sobota, so se 24. oktobra 98 na predlog Predsedstva zveze romskih društev Slovenije zbrali predstavniki 8 romskih društev. Preden so izvoljeni organi konference začeli s sejo, je nastopila folklorna skupina iz Pušče.

Izpostavili so predvsem prebivalstveno politiko, neurejena pravna lastništva, prostorsko problematiko in legalizacijo romskih naselij.

Večina romskega prebivalstva živi v naseljih, ki so izolirana od preostalog prebivalstva ali odrinjena na rob naseljenih območij. Gre za 24 naselij v Prekmurju, 48 na Dolenjskem in Posavju ter 16 v Beli Krajini.

Za skoraj polovico romskih družin so bivalne razmere otežene. Še vedno živijo v zasilnih bivališčih, brez osnovnih pogojev za življenje.

Velik del teh problemov je možno rešiti tudi s spremljanjem javnih razpisov in aktivnim vključevanjem Romov v reševanje problemov.

Da bi Romski jezik ostal živ, prirejajo romske tabore, izdajajo biltene in enkrat tedensko lahko slišimo romsko besedo tudi na radijskih valovih v oddaji Romskih 60 (Murski Val, Grosuplje, Novo Mesto). Romščina kot materni jezik izgublja svoj pomen in ponekod izginja iz vsakodnevne uporabe.

Konferenco je vodil predsednik Jožek Horvat, predstavljeni pa so bili referati iz posameznih društev. Kljub temu, da je bila konferenca na dan OZN, mi smo pričakoval več povabljenih gostov, so manjkali prav tisti, ki se ukvarjajo z Romsko problematiko in bi tako lahko ponudili določene rešitve. Kljub temu je bila konferenca dober začetek reševanja perečih problemov.

Vanja Lebar

PŠC

Na konferenci Zveze romskih društev je bilo veliko govora okrog pridobivanja slovenskega državljanstva. Mi smo kontaktirali PRAVNO - INFORMACIJSKI CENTER NEVLADINIH ORGANIZACIJ in so nam povedali, da nudijo brezplačno pravno pomoč, med ostalim na področju človekovih pravic. Njihov moto je: "Vsi so enaki pred zakonom, vsi brez diskriminacije, imajo pravico do enakega pravnega varstva"

Pokličete jih lahko na 061/ 13 23 358, 13 23 364, fax 061/ 13 43 181, če hočete pisati njihov naslov je PIC, Metelkova 6, 1000 Ljubljana.

ŽIVETI Z ROMI ŽIVINEN SKUPA ROMENCA

TABOR V GROSUPLJU

foto: Igor Klander

Tudi letos smo v okviru projekta ROMI, Društva za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela iz Ljubljane, organizirali tabor v romskem naselju, to-krat že drugo leto v okolici Grosuplja. Študenti prostovoljci, Katja, Andreja, Mateja, Meta, Nikola, Igor, Senka, Nataša, Ivanka, Minja in Polona, ki sodelujemo pri projektu smo se preko iger in delavnic z romskimi otroci igrali, zabavali in tudi učili. Največje navdušenje je zavladalo, ko smo po okoliških travnikih prepevali in plesali. Študenti pa smo radi posedeli tudi z odraslimi, ki skuhamo najboljšo kavo, kar smo jih kdaj pili in se z njimi pogovarjali o življenju včasih in danes, o vsakodnev-
nih težavah, pa tudi o radostih življenja. V okolju obdanem z naravo in preprostimi, toplimi ljudmi so se spletle prijateljske vezi in tako smo si obljubili, da se naslednje leto zopet srečamo.

Katja Antosiewicz

foto: Katja Antosiewicz

intervju

intervju

JOŽE LIVIJEN

“...pazi na rože, ni vsak cvet zate!”

IDENTITETA?

Izjava, da nekdo kategorično trdi, da natanko ve, kdo ali kaj je, je iz trte izzvita in samovšečno arogantna.

Ce priznaš, da so drugi zate in sam sebi uganka, če ne potrebuješ natanko določenih opredelitev, kategorizacij, definicij itd. za kalupiranje in predalčkanje, če ne potrebuješ natanko določenega odgovora, ti je mogoče šele tedaj dano-omogočeno, da po delčkih pride do določenih spoznanj pri razkrivanju t.i. identitete.

Na žalost pa je že tako, in tudi zgodovina je to že nešteto krat potrdila, da je velika večina “velikih raziskovalcev” identitete svojega naroda raziskovalo le zato, da bi se z domnevnim opravičenim, domoljubnim razlogom-izgovorom povzdignili nad “nekakšne” nižje rase?

Tako so se razvijale najrazličnejše morbidne kvazi antropo - in druge teorije. Ena izmed njih pravi nekako takole:

domnevno zaradi nožnih palcev Cigani ne morejo dolgo stati pri miru na enem mestu ali dlje časa ostati na nogah, od tod njihova “patološka” nemirnost (otroci v vrtcih in šolah) ter iz tega izhajajoča nedelavnost.

Zato sem pač Cigan me ni sram (čem bi me pa tudi bilo) oziroma bi me bilo sram v dno svoje Ciganske duše, če bi skušal zatajiti svoj narod ali po drugi strani povečevati svoj izvor.

EKSISTENCA NORMALNO-NENORMALNO?

Večina obstoječih moralnih in siceršnjih načel, pravil in meril je v ostrem nasprotju z avten-

tičnimi kriteriji neke manjšine ali posameznika; samovoljna asimilacija z dejanskim vpogledom ali ne bi nadaljnje prilagajanje in ravnanje po teh merilih kvečjemu še naprej propadali.

Ker pa bodo glede na njihovo romsko determinirano kulturo in nacionalno samobitnost v tej isti družbi, v tem istem spletu socialnih silnic, živeli po svoje: delovali torej po drugačnih merilih, prihaja, kot že vemo iz izkušenj (zaradi nasprotovanj teh dveh nemalokrat diametralno si med seboj izključujočih principov) do nepremostljivih nesporazumov. Torej, lahko z veliko verjetnostjo predvidevamo, da je eden izmed prvih problemov Romov s katerimi se vedno znova soočajo, sprožen s potrebami, pričakovanji in zahtevami tistih, od katerih so odvisni in usodno povezani.

Razcepljeni med vsakdanjim pehanjem za zadovoljitev eksistencialnih problemov in zaradi teh nenehnih prilagajanj ter zavednim oz. nezavednim ohranjanjem kulture in subkulture revščine, se večini pripadniki takih manjšin (keterih koli že) zdijo tuji, introventirani, problematični skratka, nenormalni.

ČRNO-BELO!, DOBRO-ZLO?

Take bipolarne razdelitve izhajajo iz razcepljenosti človekovega jaza. Ta dva vidika sta na vzhodu združena v enotnem simbolu jin-jang. Ko človek preseže omejitev simboličnih vidikov svojih dejanj, le-teh več ni moč kategorizirati v lastni omejenosti. Ko človek to spozna, presega simbolični vidik svojih dejanj. Tako pravi vzhodnjaška filozofija.

Od tod tudi izhajajoča nenasilnost oziroma odtujenost, nezdržljivost Ciganov in v preteklosti, ko so prišli v svet, kjer sta omenjena vidika razcepljena, veljajoča vsaksebi.

Cigani so ujeti med preteklimi, ki je globoko zasidrano v kolektivni zavesti koneckoncev. Če ne drugače se jim to z nenehno segregacijo (ekskomuniciranjem iz družbe), da vedeti. V tistih posameznikih, ki se medlo zavedajo svoje nacionalne samobitnosti, oziroma kateri skupini pripadajo, se boj med preteklostjo in sedanjostjo še bolj razvname.

JEZIK?

Čeprav z domnevnim omejenim besednim zakladom ciganski jezik zvočno vibrira “na periferiji pozabljenega spomina” poje o nepojasnjem, magičnem in se ne prepušča neskončnim notranjim monologom ter si ne jemlje arogance narediti otipljivo nepojasnjeno, ali materializirati slepim očito z bebatim besedičenjem, analiziranjem,

definiranjem, paraliziranjem... Ne, o tem poje brez besed; ostaja živ, in ko bo čas da izgine, bo izginil, brez sledi!

CIGANSKA POEZIJA?

Kaj se tiče ciganske književnosti kot širokega področja, je zbrano zelo malo del. Zadnje čase, pa so se, na žalost, spričo tega pomanjkanja nedopustljivo znižale kvalitete izdelkov te literature.

Samo, da se nekaj natisne, da se pokaže, kako so cigančki civilizirani, socializirani, kulturni, kultivirani, skratka kastrirani; vsesplošno veselje spričo asimilacijskih uspehov, torej.

Na račun tega seveda žanjejo napolpismeni diletanti, šarlatani, kvaziintelektualci in samoimenovani ciganski pesniki, ki zavestno izkoriščajo domnevno, ekscentrični, zromatizirani stereotip o Ciganih.

Pesmi teh samoimenovanih kvazipoetov, če jih malo vržemo pod drobnogled, so v najboljšem primeru podobne partizanskim koračnicam, z neskončno onomatopoetiko ter z neskončnim ponavljanjem besed, pretirana uporaba ciganskih elementov kot atribut in kot nameček, se kot rdeča nit vseskozi vleče babje jadikovanje, kar naj bi bilo domnevno karakteristično za cigansko poezijo, kar je totalna izmišljotina.

Da ne bo pomote: govorimo o ciganski poeziji v Sloveniji, ki jo pišejo Cigani sami.

ZBORNİK?

V zborniku Lunin prstan (Pomurska založba, 1994) katerega soavtor sem bil z otroško poezijo, je žal prišlo do napake t.i. tehnične narave; iz malomarnosti so natisnili drugo ali tretjo lekturo, namesto šeste, prečiščene. Žal je tako v zborniku veliko napak.

NOVA ZBIRKA?

Na žalost imajo tudi finančno prednost tisti, ki niso kvalitetni in kreativni, tisti, pa ki so kvalitetni, kreativni, pa so namenoma prezrti. Zakaj? Odgovor je preprost: prepametni Cigani niso nikoli bili zaželeni.

Težko je pisati, čeprav pravzaprav pišem zase; kakorkoli če se napisano ne natisne, motivacija upada. Odtod izhajajoči kulturni molk.

Potem, pa se nam na veliko očitaj, zakaj svojo kulturo ne ovekovečimo z zapisovanjem.

Čeprav so nekateri že izdali tudi samostojne zbirke, v taki ali drugačni obliki, se meni ta "velika" usluga ni naredila, ker se mi namreč očita, da moja

poezija ni berljiva, da je intelektualistična, da ne vsebuje t. i. ciganske romantike, da je filozofska i.t.d.

MISLI?

Če se vprašam, v katerem jeziku razmišljam, se pravzaprav ujamem, da tega povsem ali z vso gotovostjo ne vem; ne razmišljam v nobenem jeziku, oziroma v jeziku, ki je vsem enovit, v jeziku sveta.

Razen, ko ne razmišljam zavestno, konceptualno oziroma plansko ali naklepno. Tedaj razmišljam v slovenskem jeziku.

Dejansko, pa razmišljam v občutenjskem jeziku srca.

DRUGI SE UKVARJAJO Z DRUGIMI?

Drugi se ukvarjajo z drugimi, da se ne bi bilo treba z njimi samimi. Laže je lastne slabosti projicirati na domnevnega lastnika teh pomanjkljivosti in tako kompenzirati svoje lastne komplekse na račun drugega.

Čudna katarza, mar ne?!

foto: Nada Žgank

KARAKTERISTIKA ROMSKEGA JEZIKA?

Romski jezik je predvsem naturen, besedni vokabular za Cigane ni skop, ker se le-ta nanaša na najnujše, kar je praktičnega za življenje potrebno - čeprav je to za zahteve časa in sveta, ki jih obdaja, čedalje in vsekoprejš premalo; dosti besed je večpomenskih, tako je pomen besede moč razbrati iz konteksta teksta. Skratka, po prepričanju povprečnosti ni mesta za "odvečne" filozofske disputacije, kar pa na žalost, enemu intelektualcu ne zadošča.

Intervju: Stanka Glogovič

kultura

kultura

ROMSKA TEMATIKA V SLOVENSKEM LEPOSLOVJU

V naših vsakdanjih razmišljanjih o Romih (Ciganih) na Slovenskem se nehote zalotimo v svetu slovstva (literature), ko iščemo ustreznih informacij o njihovi biti in preteklosti. Iščemo sporočilnih misli o njihovem izvoru, prihodu v slovenski narodni prostor in o njihovem življenju med nami in z nami. Pri tem so nam v pomoč strokovna knjižna dela slovenskih in tujih strokovnjakov-romologov, ki so se posvetili njihovemu preučevanju in zato temeljito poznajo romsko tematiko.

Svet slovenskih Romov staroselcev so izvirno in temeljito prikazali slovenski romologi dr. Vanek Šiftar, dr. Pavla Štrukljeva in dr. Jože Zdravec. Šiftarjeva knjiga *Cigani (Minulost v sedanjosti)* je izšla pri Pomurski založbi v Murski Soboti leta 1970, knjigo Štrukljeve *Romi na Slovenskem* je leta 1980 izdala Cankarjeva založba v Ljubljani, a Zdravčevo *Zdravstveno kulturo Romov v Prekmurju* je natisnila Pomurska založba v Murski Soboti leta 1989. Omenjena dela so nepogrešljiv vir za preučevanje romske narodnostne skupnosti pri nas. *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem* je delo podpisanega, a je izšlo 1994 pri založbi Obzorja v Mariboru. Slovenskega prevoda kakega tujega avtorja zaenkrat nimamo, a ga ob vse večjem zanimanju za romski svet že močno pogrešamo. Na svetovnem knjižnem trgu je veliko imenitnih monografij o Romih, ki bi jih veljalo prevesti in narediti dostopne slovenskim bralcem.

Tudi slovensko leposlovje ni brez romske tematike. Nekaj je izvirnih slovenskih del, drugo so prevodi in v enem primeru ponatis. Prevladujejo prevodi. Cankarjeva založba v Ljubljani je leta 1959 izdala *Cigansko poezijo*, a ponatis je izšel leta 1978 pri Državni založbi Slovenije. Pri Mladinski knjigi so leta 1959 izšle *Ciganske pravljice*. Pomurska založba v Murski Soboti je izdala tri prevodna dela: pesniško zbirko srbskega Roma Slobodana Beberskega *Odhod brata Jakala* (1979), prozno delo madžarskega Roma Menyherta Lakatosa *Zadimljene podobe /Roman/* (1977) in prozno delo makedonskega Roma Muharema Serbezovskega *Za dežjem pride sonce /Dva romana/* (1986). Mladinska knjiga je razveselila mlade bralce s prevodno izdajo zbirke pesmi *Romska uspavanka*, ki jo je izdala leta 1983 v knjižni zbirki Čebelica. Med prevodnimi klasičnimi deli velja omeniti še Cervantesovo *Cigansko dekle* v Zglednih novelah v izdaji Slovenskega knjižnega zavoda leta 1951 (strani 14/69) in Puškinove pesnitev *Cigani* v 5. Zvezku Izbranih del (DZS, 1970, strani 55-81).

Med izvirnimi slovenskimi leposlovnimi deli izstopajo tri: Janeza Trdine *Cigani Brajdiči* (Zbrana dela, X. Knjiga, DZS 1975, strani 5-59), Bratka Krefta *Cigani* (Črtica v Kalvariji za vasjo, Pomurska založba Murska Sobota 1961, strani 23-31) in Ferija Lainščka *Namesto koga roža cveti /Roman/*, Prešernova družba v Ljubljani 1991. Po tem delu je bil posnet slovenski celovečerni film *Halgato*, ki je bil tako doma kot v tujini zelo ugodno ocenjen. Seveda je več slovenskih avtorjev, ki

v svojih leposlovnih delih vpletajo romsko tematiko v pisemski obliki, enako je tudi v prevodnem leposlovju.

Romski svet, sami Romi in njihovo življenje je že od nekdaj vabilo umetniške izpovedovalce, da so jim prisluhnili in jih ovekovečili v svojih delih. Romi v Sloveniji so ovekovečeni v zbirki umetniških fotografij, več slikarjev jim je vdihnilo živost življenja, literarno so zaživel v delih nekaterih pesnikov in pisateljev, v zrcalu časa pa so upodobljeni v besedi, sliki in zvoku na mnogih straneh dnevnega in revijalnega tiska ter v radijskih, televizijskih in filmskih zapisih.

V leposlovnih zapisih samih Romov in o Romih odkrivamo njihov notra-nji svet, njihovo čutnost in življenjski napoj, odkrivamo subtilnost njihovega življenjskega sveta. Namen pričujočega zapisa je opozoriti na dragoceno leposlovno slovstvo z romsko tematiko, ki je lahko izjemno pomembno dopolnilo strokovnemu slovstvu in vedenju o Romih ter most k boljšemu spoznavanju državljanov v slovenskem občestvu.

Mladen Tancer

VROČA ROMSKA NOČ

Romski glasbeniki z vsega sveta že desetletja zasedajo pomembno mesto v slovenski koncertni ponudbi, še posebno, ko gre za festival Druga godba, v zadnjem času pa se nastopi romskih glasbenikov vrstijo tudi po drugih krajih po Sloveniji, kjer prirejajo festivale, kot so Murska Sobota, Izola, Bled, Kanal ob Soči... Kralji letošnje ponudbe so bili romunski Romi Taraf de Haidouks iz vasice Clejani. Gre za svetovno priznano skupino, ki velja za eno najboljših evropskih etno zasedb. Taraf de Haidouks so izdali že tri CD plošče v Belgiji, a jih to ne odvrača, da ne bi na koncertih prodajali svojih kaset z različnimi vsebinami, največkrat so to kakšni domači škrtajoči posnetki, redkeje ilegalni posnetki s koncertov, včasih pa se celo zgodi, da so prodane kasete prazne. Nekaj takšnih so zagodli tudi nepazljivim ljubljanskim kupcem po njihovem odličnem koncertu v ljubljanskih Križankah, ko so veličastno zaključili četrti večer 14. mednarodnega festivala Druga godba. Kljub temu, da so nastopi 15-članske skupine violinistov, harmonikarjev, kontrabasistov in pevcev vseh generacij izredno zanimivi, pa niso nič manj privlačne njihove zgodbe izza odra. (Pred kratkim je eden izmed članov

Taraf de Haidouks "odnesel" celoten zaslužek turneje njihovih makedonskih bratov Kočani orkestra. Kasneje so ga videli v Bukarešti, ko se je vozil z novim mercedesom). V Ljubljani je bil drugi oder železniška postaja. Taraf de Haidouks so namreč v Ljubljani končali turnejo. Do Ljubljane so prišli z avtobusom, potem pa so nameravali nadaljevati pot z vlakom do Bukarešte prek Budimpešte. Seveda je bilo pred tem treba pretovoriti vso njihovo robo iz avtobusa do šestega tira. Pretovarjanje je trajalo nič več in nič manj kot dve uri in se je končalo ob pol treh zjutraj, uro pred prihodom vlaka. Ko je ta naposled z zamudo prišel, so Taraf de Haidouks ugotovili, da gre eden od vagonov kar direktno v Romunijo. Začelo se je kričanje, ponovno prelaganje opreme in na koncu je bil vagon za Temišvar nabutan z ogromnimi vrečami, kolesi za otroke in drugimi dobrinami, ki so komajda zlezle skozi vrata. Vrata vagona so se komajda zaprla in vlak je z dodatno zamudo odbrzel iz ljubljanskega kolodvora. Vsi, ki so pomagali pri tej nočni dogodovščini so se oddahnili do naslednjega srečanja s Taraf de Haidouks.

Domingo

foto: Diego Andrés Gómez

ČUDEŽNA NOČ V FURLANIJI

Za predzadnji večer Mittelfesta 98 v furlanskem Čedadu, Cividale del Friuli, kot se to mesto uradno imenuje v italijanskih kartah in knjigah, je bil napovedan koncert Vinicia Caposselle. Ko sem prečital, da ga spremlja Orkester Kočani, sem vprašal Bišo, če kaj ve o njem. Direktor skopskega teatarskega festivala MOT, tihi in nevsiljivi Ljubiša Nikodinovski mi je zaupal: Moraš jih slišati! Zmeraj so na poti in nikoli jih ni doma v Makedoniji.

Deset minut pred koncertom je že čakalo tisoč petsto ljudi. Na glavnem mestnem trgu pa sta nenadna nevihta in veter prinesla tak nalive, da se nisi mogel pogovarjati na razdalji večji od metra. Veter je zrušil del scenografije, scenski delavci so hitro pobirali reflektorje in kulise, ki jih je razmetal veter, midva z Ljubišo pa sve se skrila pred dežjem za portalna vrata ter izgubila upanje, da bova slišala koncert.

Odsev pločevine z instrumentov na portalu zgradbe, je kot magična svetloba pritegnil pogled na šest ljudi, ki so stali v krogu in jih je publika

nad deževnim trgom. Ded Hikmet Veliov (tuba), njegov sin Neat in vnuk Orhan s trobentama ter harmonikaš Vinko pa Mendu Saliev, saksofon, in bobnar so zaigrali Mesečino ples (čoček), ki je proslavil Bregovićevo CD z glasbo Kusturičevega filma Underground. Naslednji komad je bil njihov Burkan čoček, katerega glasbena osnova je bila enaka Mesečini in s tem je bilo jasno, kaj hoče orkester Kočani povedati: Naj se sliši, čigave so avtorske pravice glasbe, pod katero se podpisuje Bregović. To je kasneje potrdil Neat, solo trobentač, za katerega lahko mirno trdimo, da je tak trobentač, kot je na klarinetu in saksofonu legendarni ubijalec Ferus Mustafov. Pred muzejem je plesalo okoli tisoč ljudi, dež pa je neusmiljeno lil.

Navdušenje publike je bilo prvinsko, toda ponos in drža, s katerim so igrali zlasti Neat, mladi Orhan in Mendu, sta izdajala njihovo suverenost nad svojo sposobnostjo in nad obvladovanjem instrumentov. Ljubiša je imel prav: nikoli nisem doživel virtuosnejšega orkestra s takšno obilico duše.

Po kakšni dobri uri je dež ponehal. No, Kočani so preprosto v tem prvem sklopu dali preveč, da bi jih ljudje zdaj kar tako spustili. Reka ljudi z bando na

čelu je marširala po mestu, Neat pa je iz zvokov Orienta preskočil preko tematike maghrebskega vele mojstra Rachida Tahe na When the Saints Go Marching in. Vendarle to ni bil konec čudežne noči v Furlaniji.

Povorka je krenila proti cerkvi San Francesco, kamor so hoteli organizatorji premestiti koncert. Banda se je postavila pred cerkvena vrata in čakala, da bi ji ena od, kot pravijo Romi gospodarica festivala, neumorna Mimma Gallina povedala, če je od oblasti

izposlovala, da nadaljujejo igranje v cerkvi. Zbral sem pogum in pristopil k debelušnemu Hikmetu (menda navada, da najprej nagovorim najstarejšega, nekaj takega) ter ga vprašal: Oprostite, sem ta in ta in prihajam od tam in tam. V katerem jeziku se med seboj sporazumevate? Pogledal me je z

foto: Žiga Koritnik

komaj videla. Vsi so bili tam: pisci, pesniki, filmarji, gledališčniki, glasbeniki, turisti, domačini, slučajni mimoidoči. Za slovo s festivala je bila očitno potrebna čarovnija, ki ji niti elementarna ujma ni mogla nič. Glasbena čarovnija z vzhodno dušo. Zvoki trebušnega plesa so se razlegli

očmi, ki so bile tako modre, da sem takoj razumel, zakaj je dal bog Makedoniji vse razen morja. Ne da bi mu bilo to nekaj pomembnega je odvrnil: Po turško, najčešče. Včasih romsko. Potem je malo zastal, toda ustnice so se mu razvlekale v topel nasmeh: Včasih po makedonsko, včasih pa po naše.

Mešanica kultur je dala njegovi glasbi tisti metafizični nivo, ki ga ima, na primer, glasba vzhodnoevropskih klezmerskih Judov. Vsak ton v tem sklopu je lahko presenečenje v strukturi, v kateri dramo, napetost, smeh ali radost ustvarjata harmonija in ritem, katerih notni zapis sploh

ne obstoji. Teoretično in praktično je nemogoče istovetno odigrati neko pesem dvakrat zaporedoma. Zato ker se, kar igrajo Kočani, enostavno ne da naučiti čez noč. V cerkvi se je v skoraj nadrealnosti vse to potrdilo: pod razpelom in pod biblijskimi motivi so iz inštrumentov ob navdušenju prisotnih začeli prihajati zvoki Orienta, ki so svojo bolečino in veselje preverili in plačali v predhodnih generacijah s prostorom, s katerega prihajajo. Njihova glasba je nekaj, česar se po najboljši volji in z naj-sodobnejšim instrumentarijem enostavno ne da razložiti. Nekaj takega je, kot bi hoteli razložiti, kaj je v osnovi tisto, kar obvladuje človeško dušo, čeprav se nekaterim zdi, da so to že pogruntali.

Po nekaj pesmih se je na oder povzpел policaj in obvestil prisotne, da se bo moral koncert prekiniti. Hikmet je rekel pomirljivo: Z oblastjo se ni boriti. Nek domačin pa ni mislil tako. Pristopil je k policaju in mu dejal: Kako, da vas ni sram, da prekinjate koncert. Jaz plačujem, da bi bila ta dežela taka, kakršna je, vi pa vse skvarite. Izkušeni Hikmet je imel vseeno prav. Oblast je odločila.

Pozneje ponoči so pripovedovali, kako žive na kolesih. Jutri Milano, pa Belgija, pa nazaj v Makedonijo, pa spet v Belgijo, je pripovedoval Neat, obenem pa se je sporazumeval z ljudmi italijansko,

V drugi polovici junija '98 so se Kočani odpravili na turnejo po Evropi. V Izoli so se udeležili tiskovne konference za festival Mediteran in zaigrali na ulicah mesta, kjer jih je v objektiv ujel Žiga Koritnik.

francosko in angleško. Imel sem vtis, da jim je bilo ljubo, da sem jih povprašal o Undergroundu. Pa da veš! K nam so prihajali, nas poslušali in pisali note, toda mi, brat moj, not ne poznamo. In tako se je skončalo s filmom, nam pa se ni nihče zahvalil, kaj šele, da bi nam plačali.

Na povratku nisem ves čas potovanja niti pomislil, da ne bi poslušal CD Orkestra Kočani Orient is Red. Mislim sem na to, koliko je skupnega v usodah dežel, kjer je romska kultura integralen del življenja in spoznal, da tudi moja usoda ne bo več enaka po srečanju z družino Veliov in njenim orkestrom. Ob slovesu je pogled starega Hikmeta govoril nekako tako: Zbogom. Želel si izvedeti nekaj o skrivnosti duše Vzhoda.

V tem tavanju sem naletel na Kočane. Pravi naslov, sem pomislil. Pri nas doma se med glasbeniki velikokrat sliši: Cigan ti igra violino, da ti srce počti. Nisem čisto prepričan, da si ne bodo izmislili nov rek, in to o trobenti, ko bo vest o Neatu in njegovem zvoku prišla do tu.

Ahmed Burić

Prevedla: Živa Vidmar

V bližini Saintes Maries de la Mer-a je muzej na prostem, kjer so razstavljeni cirkuški vozovi in prikolice v kakršnih so včasih živeli Romi, danes pa je to že redkost.
foto: Nada Žgank

CHARLES SMITH

IDENTITETA

*Ko me zagledaš, kaj vidiš?
Svojo predstavo moje identitete?
Sem Cigan
iz knjig, ki si jih bral?
Sem klatež,
o katerem si poslušal?
Ali vidiš glasbenika,
ki ga ni v knjigah?
Ali boš sodil moje rojake
zgolj po njihovem izgledu?
Boš poznal Cigana iz svoje ulice?
Ali onega v mesnici, ki ti zavije meso?
Kaj pa babico, ki je pomagala pri porodu
tvojega sina?
Njeni starši so Cigani, najbrž je tudi ona.
Potem je tu še starka, ki skrbi za grobove.
Govori iz Svetega pisma in pravi, da
Jezus odrešuje.
Prepoznal boš njenega sina,
ki z zvoncem kliče učence,
Drugega, ki je učitelj, pa najbrž ne takoj.
Na stojnicah tržnih ali v trgovinah
High Streeta
je lastnik morda Cigan in ga srečuješ redno.
Lahko da je poštar, duhovnik, čebelar,
ki prodaja med,
voznik autobusa, mehanik, ali natakhar,
ki ti postreže jed.
Naslednjič torej, ko boš zviška gledal na nas,
ne imej zgolj posameznikov na očeh;
kajti veliko nas je okoli tebe
in tudi ti si nam na očeh.*

*In tako popoln nisi, da bi nam smel
pritiskati nalepke.*

Charles Smith je romski pesnik, ki živi v premični hišici v Essexu, v Angliji. Je član lokalnega sveta laburistične stranke in predsednik Romskega sveta Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske. V uvodu v zbirko *Not all Wagons and Lanes*¹, iz katere je ta pesnitev vzeta, sam pravi: "Romska skupnost v tej deželi ne prebije vsega časa v lovu na zajce, ali na Applebyskem sejmu; ne sedimo ves dan ob ognju in pripovedujemo stare ljudske zgodbe, medtem ko rezljamo ščipalke ali zvijamo papirnate rože. Resnica je namreč, da smo tako kot vsi drugi tudi mi vpeti v dandanašnji moderni svet.... Bojim se, da če bomo preveč časa preživljali v preteklosti, ne bo dovolj časa za to, kar se dejansko dogaja danes in v tem primeru bi se sami zagreblili v tiste stereotipe, v katerih bi nas mnogi iz neromske družbe radi videli. Na zahodu se nadaljuje diskriminacija romskega prebivalstva, vlade uvajajo zatiralske zakone proti nomadizmu in Romom. Britanska vlada ni izjema: s Criminal Justice Actom (1994), ki postavlja nomadski način življenja zunaj zakona in prepoveduje življenje v prikolicah in vagonih celo na lastnem zemljišču, se nadaljuje 500-letna zgodovina preganjanja na teh otokih".

Charles Smith

INDEX ON CENSORSHIP 4 1998, str. 77

¹ Ne vsi vozovi in ne vse steze

MEDIJI IN ROMI

Mediji ustvarjajo napačno predstavo o tem narodu in so v veliki meri odgovorni za splošno nezainteresiranost ter negativno mnenje o Romih. Eden od sklepov prvega kongresa mladih Romov se nanaša tudi na medije:

Mnogo vsakodnevnih problemov, s katerimi se soočamo, izhaja iz trdovratnih stereotipov, ki ustvarjajo negativno socialno podobo, ki jo imajo o nas Gađe (ne-Romi). Ti stereotipi morajo biti izzivani skozi socialno izobraževanje in javno zavest propagirano v korist Romov.

Dejstvo je, da mediji igrajo pomembno vlogo pri prenašanju avtentične slike o romskih ljudeh v širšo družbo. Zatorej zahtevamo, naj se medijski prispevki pri obravnavi naših ljudi izogibajo predsodkov in naj osvetlijo pozitivne aspekte. Nadalje pozivamo, naj mediji pri obravnavi romskih zadev kot vir informacij uporabljajo pričevanje Romov samih.

Da bi zagotovili resničnost podatkov o romskem prebivalstvu v medijih, moramo povečati število romskih medijev in zagotoviti, da bodo romske organizacije razpolagale z informativnimi službami. Za uresničevanje teh pobud pa potrebujemo institucionalno pomoč. To bo omogočilo širše informiranje o vsakem pozitivnem dosežku.

Predlagamo, naj bo romski jezik upoštevan kot eden od evropskih jezikov in naj bo vključen v Evropsko karto regionalnih in manjšinskih jezikov.

Včasih oziroma ob kakšnih pomembnih dnevih za Rome, na primer, kot je Mednarodni praznik Romov, se v časopisih pojavijo afirmativni teksti, zlasti če gre za razstave, ki so ponavadi precej obiskane.

V tej številki namesto komentarja vam bomo pokazali nekoliko naslovov iz pisanih medijev.

Priredila: Tatjana Avsec

Odvečni romski svetniki?

Ivan Gerenčer

Odprta razstava ob svetovnem dnevu Romov

LJUBLJANA, 8. aprila – V Londonu je bil na današnji dan pred 27 leti prvi svetovni kongres Romov, na katerem so potrdili svojo identiteto, sprejeli zastavo in himno, datum kongresa pa razglasili za svetovni dan Romov. V spomin na ta dan so v Slovenskem etnografskem muzeju na Metelkovi nočjo odprli razstavo fotografij avtorjev Nade Žgank in dr. Svanibora Pettana. Otvoritev je z romskimi plesi popestrila skupina Romov iz Murske Sobote, zbrane pa je nagovoril predsednik Zveze romskih društev Jožek Horvat. Žgankova se predstavlja s fotografskim utrinki iz vsakdanjega življenja Romov na Slovenskem, etnomuzikolog dr. Svanibor Pettan pa sodeluje s serijo fotografij pod skupnim naslovom Fotografije romskih glasbenikov s Kosova. Gre za pripovedne fotografske utrinke, ki so nastali med Pettanovim terenskim raziskovalnim delom na Kosovu v letih od 1989 do 1991. (J. Š. A., foto: Igor Zaplatil)

SVETOVNI DAN ROMOV

»Važno je biti zraven«

O tem je prepričan Janez Šarkež, edini romski svetnik v soboški občini in državi – Jožek Horvat Muc: Zakon o Romih je pogoj za hitrejšo urejanje njihovega položaja

MURSKA SOBOTA, 7. aprila – Janez Šarkež iz romskega naselja Pušča pri Murski Soboti ni edini romski svetnik le v soboški mestni občini, temveč v vseh občinah v državi. Zveza romskih društev predlaga, naj Romi na lokalnih volitvah izvolijo svoje svetnike v vseh tistih občinah, kjer živi avtohtono romsko prebivalstvo. Pri tem najpogostejše omenjajo prekmurske občine Tišina, Rogošci in Pucanci ter občini Novo mesto in Krško. Soboški romski je prepričan, da je s svojo navzornostjo in aktivnim delom v soboškem občinskem svetu prispeval k ureditvi številnih romskih vprašanj, pa tudi k odpravljanju težav.

»V zadnjih treh letih je bilo največ dosežkov pri komunalnem urejanju romskih naselij v občini. Za romsko naselje Pušča je bil izdelan in tudi sprejet zadalni načrt. Občina je legalizirala nekaj črtnih gradenj v naselju, za kar je sama plačala vse stroške. Vse hiše, z izjemo barak, ki bodo porušene, so priključili na javni mestni vodovod. Socialno najblikvejšim romskim družinam je priključitev na javni vodovod in tudi električno omrežje prav tako plačala občina. Na Pušči so januarja letos zavrvali tudi prvi telefoni. Denar za napeljavo omrežja sta prispevala občina in Telekom, račun za priključek pa so morali plačati naročniki sami.«

Vedna prekmurskih Romov živi v primerjavi z dolenjskimi Romi v dokaj normalnih stanovanjskih razmerah, toda ali imajo tudi soboški Romi težave s stanovanji? Ali občina načrtuje gradnjo romskih stano-

viskih vprašanj Boža Grafenauerja.

Je bil morda v zadnjem času tudi pri zaposlovanju dosežen premik na bolje?

JANEZ ŠARKEŽ – edini romski svetnik v soboški občini in državi.

me dejavnosti ali se registrirati kot samostojni podjetniki? Država bi morala poskrbeti tudi za formalne možnosti, da tisti, ki so večje kakega dela, posamezniki brez ustrezne izobrazbe. Njihovo delo lahko nadzoruje na drugačne načine. Velika brezposelnost vpliva tudi na številčnost romskih družin. Mladim se vedno bolj zavedajo, da ne morejo vzdrževati velikih družin, zato se odločajo za enega ali dva, v redkih primerih za tri otroke.

Za kaj si boste najbolj prizadevali, če boste ponovno izvoljeni za občinskega svetnika?

»Za kanalizacijo na Pušči. Njena gradnja bi velika stala, zato bi občina naložbo zmogla le ob primerih finančni pomoči države. Sami Romi nimamo denarja za sodelovanje pri financiranju drage naložbe.«

IVAN GERENČER

Prejeli smo

Tožilec
pojasnjuje

Tožilec Milan Birsar je posredoval novinarji Dela natančno obvestilo. Medijem sem posredoval prepis razširjenega zahtevka za preiskavo, ki se glasi: »Sodišče naj

Spoštovani bralci,

upam da ste prebrali naš časopis. Imate kakšne pripombe? Jaz jo imam, časopis ni popoln, manjka mu več romskih prispevkov. Namen tega časopisa je, da ga največ kar se lahko da pišejo Romi za Rome. Pri pripravi vseh števil do zdaj, pričujoča je četrta, smo imeli vedno iste probleme: da ni prispevkov, da ne pišete radi, da časopis čaka veliko časa da se nekdo oglasi. V pripravi te številke smo iz uredništva v začetku oktobra poslali pismo:

Spoštovani!

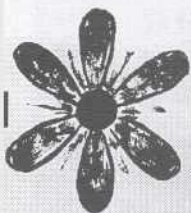
Pripravljamo četrto številko časopisa *Romano them & Romski svet*, in upamo, da boste časopis brali z vašo pomočjo, že decembra.

Prosimo vas, da se nam oglasite z vašimi prispevki o delu vašega društva ali o okolju, v katerem živite. Veseli bomo tudi otroških risbic in literarnih prispevkov. Če vaše društvo do sedaj ni bilo predstavljeno v našem časopisu, upamo, da boste izkoristili to priložnost.

Pismo smo poslali na Romani union, Zeleno dombo, Romano pralipe, Romano vozo in Društvo Rom. Žal do oddaje časopisa v tisk nismo dobili, razen nekoliko pesmic, nič. Mesec in pol je dovolj časa, da bi se oglasili. Zakaj se niste, nam v uredništvu ni najbolj jasno, nam je pa zelo žal.

Upamo, da boste vnaprej bolje sodelovali, kajti časopis bo zdaj izdajala Zveza romskih društev, in bo potrebovala veliko pomoč in podporo.

Ruža Mlač

iz ciganske duše

andari romani ilo

KIVANŠAGO

U roma ule grastore čhorde,
upu foro le bikinde,
čikća te dohanzinel pumenge kinde,
lače len upu nakha morde.

Te man trin dukatća ovnahi,
teme žahi upu foro,
kaj teman ovlahi grastoro,
ule somnakuneha ovlahi.

HEGEDIŠI VEJ ČHOR

Defkar vilago afka sinjahi:
kaj kada ovlahi čhavoro,
leske uzo šeroro
dukat te hegeduva čivnahi.

Uzi čačhi leske čivnahi hegeduva,
kaj mindik ovla voja andu romano foro,
uzi balukni leske čivnahi dukat somnakuno,
kaj bar naka ovlahi lačo čhoro.

MULI

Bibas hi amari muli,
andu hejo na kamel te žal,
hila valasej ar buti,
kada lake u dilinjipe andu šero al.

Sako našal, ko upe late terdarel,
naka terdol, lake u gospodar paranculinel,
akor andu šaš našel
te terdol kada lake pasinel.

ŽELJA

Cigani konjička so ukradli,
so na sejmu ga prodali,
da bi čike si kupili,
vse za nose so vodili.

Če tri dukate bi imel,
bi tudi na sejem šel,
bi si kupil vranega,
z zlatim osedlanega.

GOSLAČ ALI TAT

Nekoč je bilo tako:
ko se je rodil otrok,
so mu ob glavi
dukat in gosli dali.

Ob desni so mu dali gosli,
da vedno bo veselje v hosti,
ob levi pa dali dukat zlat,
da bil bi vsaj pošteni tat.

OSEL

Nepridiprav je naš osel,
z vozom nihče z mesta ga ne spravi,
ima nek važnejši posel,
muhaste misli mu blodijo po glavi.

Vsak zgubi, kdor nadenj stavi,
da naj ustavi, mu gospodar ukaže,
pa ubere jo tja po trati
in se ustavi ko mu paše.

ZGODBA PALU ČHON

Defkar vilago, kada mek u roma
barikan čhornahi upu droma,
u čhon upu baro služinlahi
te u thava lenge hketan mišinlahi

Pa u hojame čarigarda,
čhorde u devleskre ača,
kaj ande lendar anorusća kerdanahi
te kaj len akor bikindanahi.

Upu monji le tel phandle,
kaj andi cili kovačnica
u kositer perlahi ari;
kaj ande lestar kernahi tapali.

Sajamo čhavoro le dikhja
sar sa blindo,
čhikne sajendar melalo
braninel pe sviristar.

U asva leske kezdinde te žal,
kaj ule čhon nan bas,
mindar le tel phanda
te akor leske phenda:

"Oj, ža našik, ža našik čhon,
mašuda kaj avna u roma,
andu kolin tuke u vodi ari tharna,
našik ža, kaj hi ima lejsti ora."

Te ukjale u roma ule grastenca
te uštidine le ule čhorašne vastenca,
korkore pumen andi vaba uštidine:
maši kazen site mindik upu čhon ačhile.

Đek zgodba phenel,
kaj defkar vilago u roma
ule čhon upu vilago tel line
te mašu minduha site upre ačhile.

ZGODBA O LUNI

Nekoč, ko so še cigani
po vaseh na veliko kradli,
brezbrižno luna je sijala
in jih venomer izdala.

Pa jezni so cigani,
luno kar z neba ukrali,
da bi iz nje prstane skovali
in bi jo nato prodali.

Na nakovalu so jo privezali,
da je bila vsa kovačija
prepolna trdega kositra;
pa iz nje podkve so kovali.

Sajavi otrok jo zagleda
kako vsa blede,
od mastnih saj nečista
brani se kladiva.

Solza mu niz lica steče,
spričo lunine nesreče,
pri priči jo odveže
in lunici poreče:

"Oj, beži, beži luna,
ker bodo prišli cigani,
iz neder srce izžgali,
zbeži, že bije zadnja ura."

Pa prišli so cigani
in jo zgrabili s tatinskimi rokami,
pa ujeli so se v lastno vabo:
luna jih je potegnila za sabo.

Neka zgodba pravi, da nekoč cigani
z nebeškega svoda so luno ukradli
in za kazen za vse večne čase
so na njej ostali.

moj mali svet

mro tikno them

PRVI POLJUBČEK

Spomnim se noči,
ko si me v objem klicala,
spomnim se noči,
ko ob nežnem dotiku ustnic,
si mi prvi poljubček dala.

ERŠTI ČUMIKERIBE

Spotinaf man pru ja rat,
kada man prik astavrjal,
spotinaf man ru ja rat,
kada djengave vuštenca
man eršti čumidibe dinjal.

Daniel

NE VEM, KAKO NAJ TI POVEM

Ne vem, kako naj ti povem,
da ljubil sem te, to vem,
vendar pozbil sem te
in v mojem srcu ostal prostor
še za druge je.

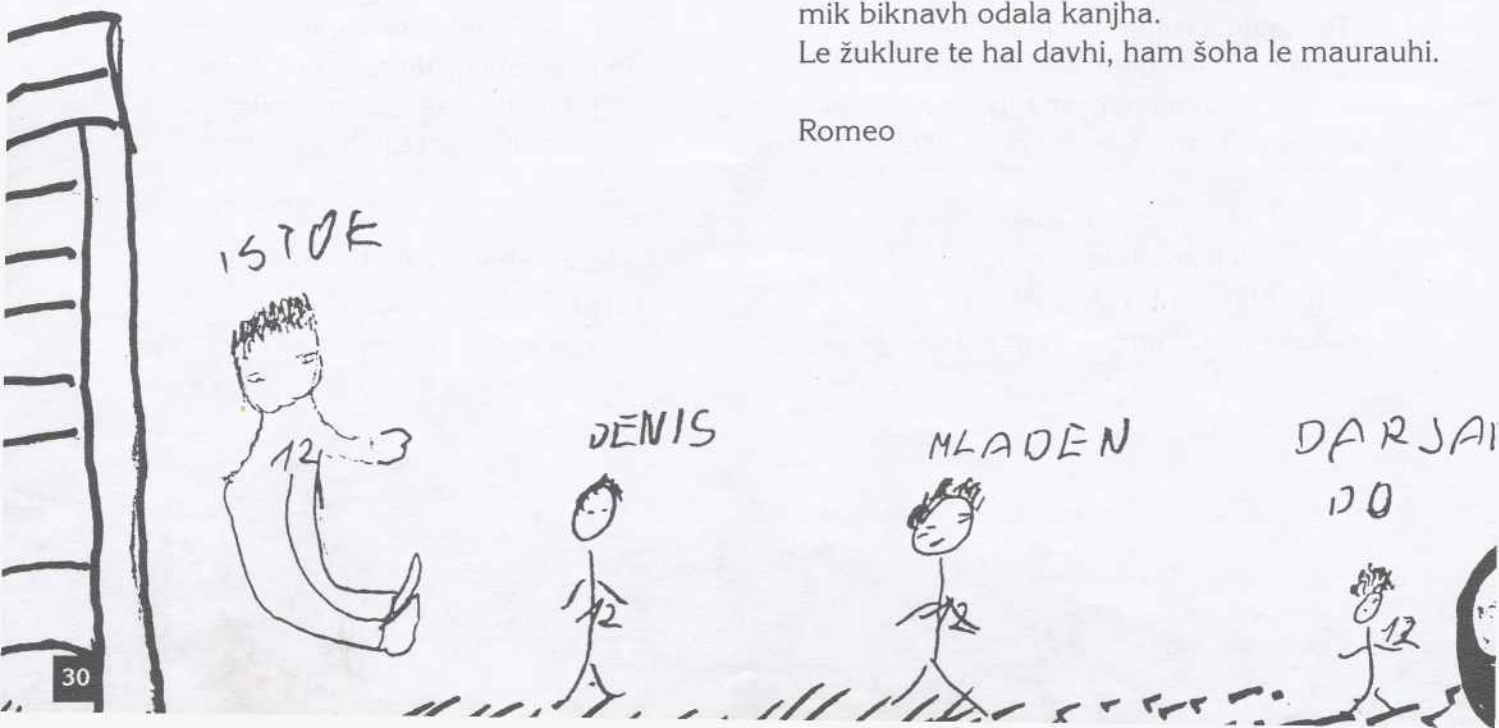
Spomin nate je v meni
še vedno ostal, zato bi ti rad
povedal, da pogrešam te.

Manuel

MRO DIJ TE MRO ŽUKLURU

Ratjaskru kada vščav, site haf mauru.
Ham mistu mro žukluru, hi mange phauru.
Me dugider navštik suvaf, kada uščav site ruvav.
Šoha mange na pehavl nisej marha,
mik biknavh odala kanjha.
Le žuklure te hal davhi, ham šoha le maurauhi.

Romeo

...

Šukavr čhavh dik haf tut me,
and tre autja dikhaf man me,
plave autja, žute bal, tu mange andu vovdji sol.
Of visti mande djilavlahi, mro voudji phaglahi.
Šukar igen sinja, mre autja peske linja.

...

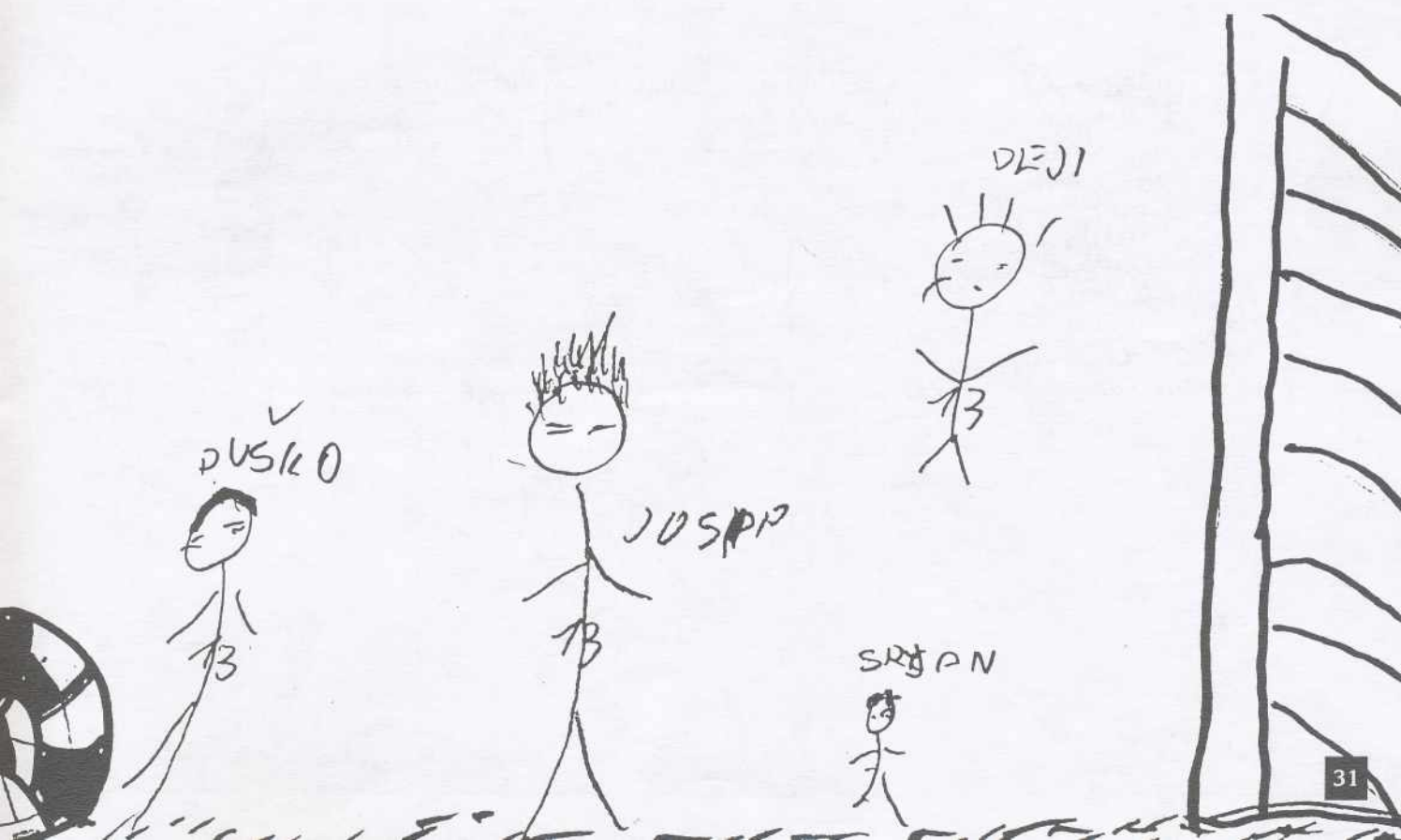
Lepi fant gledam te jaz,
v tvojih očeh se vidim jaz,
plave oči, blondni lasje, ti v mojem srcu si.
On zame je pel, moje srce si je vzel,
bil je zelo lep, moje oči si je vzel.

Andreja

LJUBEZEN NA PRVI POGLED

Zaljubila sem se v fanta, ki je iz mojih sanj.
Ko sem ga prvič zagledala, sem se
na prvi pogled zaljubila. To je bila ljubezen
na prvi pogled. Vsakokrat kadar je v bližini,
sem z njim. To je fant iz mojih sanj.

Martina

5. DECEMBER DAN PROSTOVOLJCEV

Pomemben dan v življenju vseh nevladnih in ne-profitnih organizacij je 5. december dan prostovoljcev. Beseda "prostovoljec" se pogosto omenja, toda le malo ljudi zna v enem stavku povedati, za kaj gre. Tudi mi imamo težave, saj delamo prostovoljno s prostovoljci in to normalno ter vsakodnevno. Ko se tega najprej nazežeš, nato priučiš ter navadiš delati, ti ostane za vse življenje.

Morda je drugo ime altruizem, prepoznaš ga pri sebi in se tako obnašaš. Govoriti o tem je najbolje skozi usta prostovoljcev, zato vam prilagamo nekoliko njihovih sporočil:

Vsak človek v težkih trenutkih potrebuje nekoga, ki mu je lahko v oporo in mu pomaga nositi breme. Vsak človek v sebi vsebuje tudi toliko ljubezni, da jo lahko po mili volji razdaja sočloveku in mu je ne zmanjka...

Prostovoljno delo mi pomeni nekakšno notranjo zapolnitev in radost ob zavesti, da sem naredila nekaj dobrega za sočloveka...

Urška

Romskim otrokom sem želela pomagati pri odkrivanju poti do njihove lastne zvezde sreče. Vsa presenečena pa sem ugotovila, da so ob naših srečan

jih to isto, a mojo pot, pomagali odkrivati tudi oni meni.

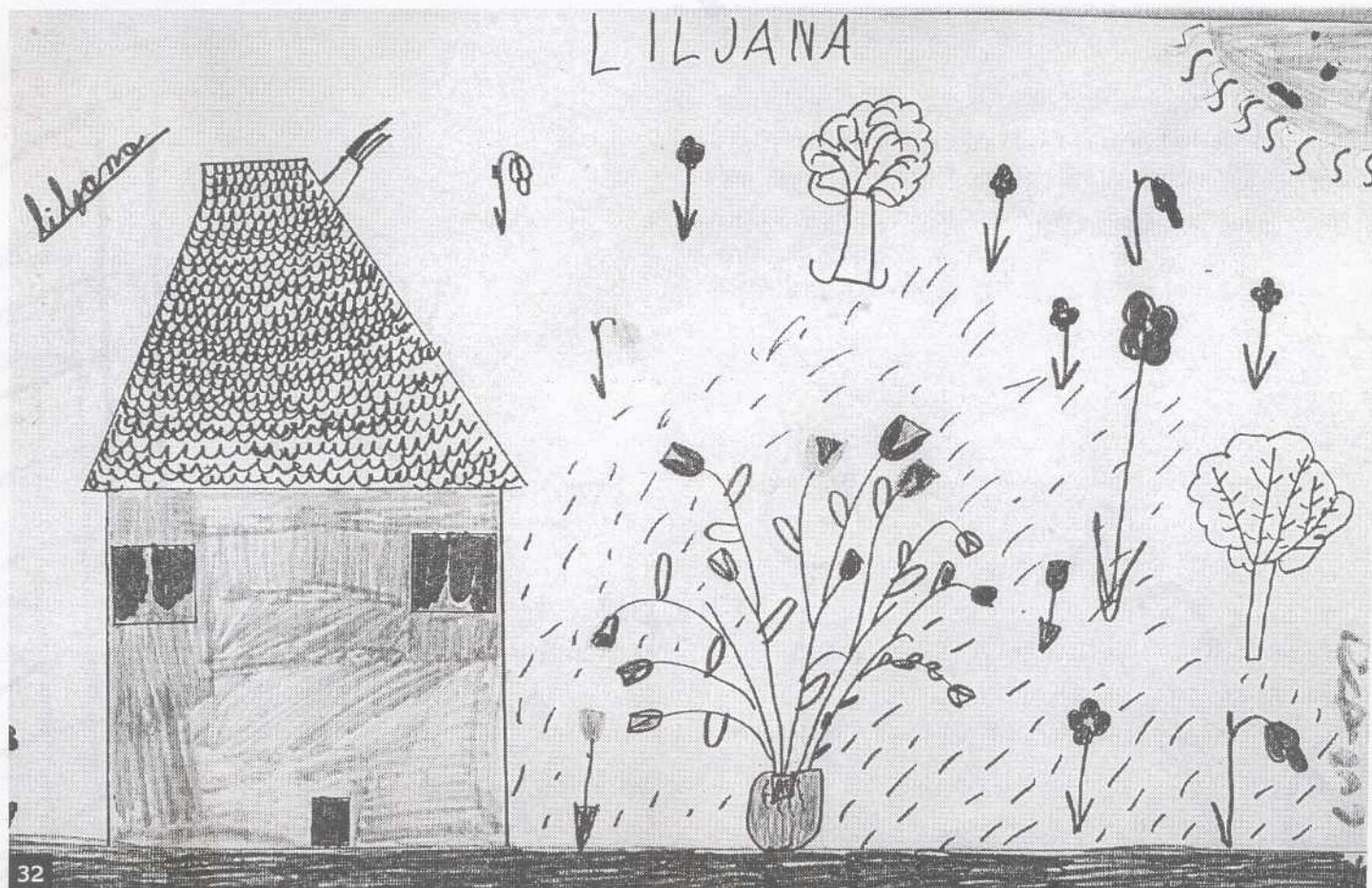
In danes jo dosti jasneje vidim kot prej.

Indira

V veliko veselje in ponos mi je bilo, da sem imela možnost vključiti se v tabor, kjer sta ljubezen in nesebična pomoč tako pomembna. Spoznati ljudi, ki jih družba zavrača, pa mi je bil še poseben izziv. Tako sem z veseljem spoznavala otroke, občudovala njihove kvalitete ter sprejemala delček njihove neprecenljive sreče. Sedaj, ko se spominjam trenutkov, preživetih z njimi, se zavedam, da so mi obogatili življenje. Vsak trenutek, preživet z njimi, mi je polepšal dan, obogatil mojo osebnost in me naredil srečnejšo, odprl pogled na življenje, kjer sta sreča in ljubezen tako pomembna. Rada sem bila z njimi in se veselila vsakega novega dne. Vedno bom mislila na njih, saj so postali del mojega življenja.

Ob koncu našega snidenja, pa se mi je s polnostjo prelepih občutkov, zapisanih v srce, utrnila misel: "Lepo je vedeti in čutiti, da te ima nekdo rad, a še lepše je podariti sonce sreče in ljubezni ljudem, ki to resnično potrebujejo."

Melita

PISMO IZ NEW YORKA

DIJL TUMENCA!

V začetku tega pisma bi pozdravil vse Rome in Nerome, ki me poznajo. Posebno bi pozdravil Alenko Janko in Mitjo Spreizerja ter se jima zahvalil za njihovo pomoč in gostoljubje, prav tako bi se zahvalil Horvat Jožeku Mucu in Moniki Sandreli, ki sta vedno našla čas zame in za mojo ženo. Posebno bi še pozdravil Stanko Glogovič, Pavlo Štrukelj, Nado, Tatjano, Mihaelo in Natašo Brajdič, vse člane KUD Pušča, da bi še naprej tako dobro plesali, ter vse člane Zveze Romov Murska Sobota.

V začetku, ko sem prišel v New York me je bilo malo strah, vendar po nekaj tednih me je strah minil, tako da je zdaj vse v redu. New York je zelo čudovito mesto, ampak moje najlepše mesto so Benetke, kjer sem živel in delal dva meseca, preden sem prišel živeti v New York. Z ženo Meridith se imava zelo dobro, edino kar pogrešam so moji starši, Laško pivo, prijatelji pa romski ples. Vsako soboto pokličem domov ter se pogovarjam s starši, kaj se dogaja na Pušči.

V New Yorku živi 600 tisoč Romov, vendar ne vem, kje se nahajajo. Včasih, ko se sprehajam po cesti se počutim, kot da bi bil vsakih pet minut v drugi državi, ker slišim toliko različnih jezikov, vendar še nisem slišal, da bi se kdo pogovarjal v romskem ali slovenskem jeziku. Neko noč sva z ženo bila v kinu in, ko sva se vračala domov, sem videl napis v srbohrvaščini, da imajo nocoj živo narodno glasbo. Nato sva vstopila, se usedla spila nekaj piv ter uživala ob narodni glasbi. Nato sem šel k pevcu ter ga vprašal v srbohrvaščini, če lahko zapoje Đurđevdan. Nato sem začel plesati in sem videl, da nisem edini, ki pleše. Potem so se začeli pogovarjati z mano in me vprašali od kod sem in tako naprej. Ko sem jim rekel, da sem Rom iz Slovenije, so me tako vprašali, če znam zapeti Đelem, đelem. Tako so mi dali mikrofona v roke. Začel sem peti Đelem, đelem.

Imela sva se zelo dobro in ko je bila ura 6 zjutraj sva poklicala taksi ter odšla domov.

To bi bilo vse zaenkrat, jaz se imam zelo dobro in, če bo vse po sreči z mojo zeleno karto, se bomo videli decembra,

Lujzi

Za vse, ki bi radi razvedrili Lujzija in Meridith in jima pisali pa še njun naslov:

Lujzi Baranja
24-14,28 AVE#2R
11102 QUEENS
NEW YORK

